ATEITIS

A NUO 1911 M.

1933 M. LAPKRIČIO MĖN. 11 Nr.

TURINYS

1. Kuris žmogus yra tikras filosofas? *Pr. Dovydaitis* .. 449
2. Rex (eil.) *J. Mikulevičius.* 455
3. Dalai lama (eil.) *J. Mikulevičius* 455
4. Saulėlydžiams gestant *J. Lingis* 456
5. Už nežinių *Petras Markaitis* 456
6. Kerštо pažadas *Jonas Orija* 457
7. Apie dvasios aristokratizmą, *J. Gobis* 465
8. Lodovico Ariosto *M. Čalutka* 470
9. Grafas St. Szechenyi *G. Grigaliūnas-Glovackis* 474
10. * * * (Kražių dramai priminti) 481
11. Klaudijaus Pijaus išvykimas ir sugrįžimas, *Heinrich Zerkaulen* 482
12. Heinrich Zerkaulen *J. Lingis* 489
13. Dinamitas skelbia taiką *Ad. Br. Šukys* 490
14. Sportas, (veda *P. Vaitonis)* 493
15. Apžvalga — apie vokiečių jaunimą. 494
16. Knygos, — *Be dogmos, Vargo keliais.* 495
    Viršely — *Galdiko „Vėjas“.*

«Ateities» skaitytojams ir platintojams

primename, kad jau laikas baigti išrinkti pr-tos pinigus iš š. m. I pusm. skaitytojų ir persiųsti adm-jai.

„Ateities“ redakcija ir adm-ja deda visas galimas pastangas, kad žurnalas lankytų savo skaitytojus reguliariai, o tuo tarpu iš skaitytojų ir platintojų pusės didesnio susirūpinimo — pinigų išrinkimo ir su adm-ja atsiskaitymo — nematome. Kiekvienas žurnalas tik tada gali tobulėti, kai skaitytojai ir leidėjai vieni kitus atjaučia ir paremia. Tikimės, kad šis redakcijos ir adm-jos balsas bus išgirstas ir vykdomas.

„Ateities“ ir „At. Spindulių“ platintojai

kurie š. m. II pusm. pirmųjų n-rių yra gavę daugiau negu išplatna, prašomi atliekamus žurnalų n-rius tuojau grąžinti adm-jai ir pranešti siuntinėtiną kiekį per š. m. II pusm.

Mokytojams ir mokiniams svarbu

lietuvių kalbos mokslo reikalui įsigyti šias knygas:

1. *V. Kamantausko* **Trumpas kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynėlis** Kaina lt. 2.—
2. *P. Butėno* **Trumpas linksnių mokslas** „ „ 2.—
3. *P. Butėno* **Lietuvių kalbos prielinksnių moksl.** „ „ 2.—

Reikalaukite visuose knygynuose.

ATEITIS

Mėnesinis moksleivių žurnalas

11 Nr. 1933 m. Lapkričio mėn. XXIII

Kuris žmogus yra tikras filosofas?

Nagi tas, kuris nedrebėdamas galvoja apie mirtį

Mintys iš kalbos, pasakytos Vėlinių dieną Kauno kapuose katalikams moksleiviams ir darbiečiams, susirinkusiems prie a. a. Vinco Dovydaičio ir a. a. Vytauto Endziulaičio kapo.

Teisiųjų sielos Dievo rankoje, ir jų nepaliečia mirties kankinimas. Neišmintingųjų akims jie rodosi miršta, tuo tarpu jie yra ramybėje, aleliuja. Išm. 3.

Mielasis Jaunime — katalikai moksleiviai ir darbiečiai!

Štai mes susirinkome toj vietoj, kame yra atsigulę mums brangūs mūsų idėjos broliai a. a. Vincas Dovydaitis ir a. a. Vytautas Endziulaitis. Pirmasis yra buvęs kilnus moksleivis, antrasis — aukštąji mokslą išėjęs inteligentas, didelis darbo žmonių mylėtojas. Pirmasis čia jaunutis atsigulė dėl to, kad, karštai mylėdamas Tėvynę, savanoriu išėjo su ginklu pasitikti priešo, norėjusio ginklu Tėvynę pavergti. Jis prieš 13-ka metų nelygioj kovoj buvo mirtinai sužeistas Valkininkuose ir mirė Alytuj. Antrasis dvejetą metų anksčiau, t. y. prieš 15-ka metų čia paguldytas, kai mirė nuo persidirbimo, dvasios ginklu bekovodamas su Lietuvos vidaus priešu —bolševizmu, besiveržiančiu į mūsų darbininkus ir nešančiu jai ir visai Lietuvai baisią vergiją.

Abu šie kovotojai buvo geri draugai — bendradarbiai, abu visuomenės darbininkai, abu mirė savo gyvenimo pradžioj, vos į trečiąją dešimtį savo amžiaus metų įžengę; abiejų ir laikinieji palaikai paguldyti drauge, šioj kapų vietoj, prie vienas antro. Abiem tinka Išminties šventųjų knygų žodžiai: „Kadangi jis patiko Dievui, buvo mylimas, ir kadangi gyveno tarp nusidėjėlių, jis liko atimtas. Jis buvo pagautas, kad piktybė nepermainytų jo išmanymo ir kad klasta nesuklaidintų jo sielos... Trumpu laiku užbaigtas, jis pasiekė daug metų“ (Išm. 4).

Pas juodu tat mes šiandien čia atėjome.... Bet šiandien ne mes vieni atėjome atlankyti mūsų brangiųjų mirusiųjų kapų.

Štai, šiandien visi kapai skendi žvakių šviesoj. Šiandien, gal būt, čia atėjo ne vienas ir tokių, kuriems mūsų šventosios religijos tiesos — tikiu į sielos nemarumą, tikiu į kūno iš numirusių atsikėlimą ir amžinąjį gyvenimą — išrodo, gal būt, tik kaip kokia graži svajonė, poezija...

Dėl to šiąja proga ketinu su jumis, katalikiškas jaunime, pasidalyt keliomis mintimis apie mirtį, mirusius ir mūsų santykius su jais...

Šiaip bet kuriai gyvai būtybei mirtis yra patsai baisusis dalykas, kadangi ji atima iš jos tai, kas yra jai brangiausia — gyvybę. Tuo tarpu mūsų šventoji religija ir su jąja susijusi katalikiška pasauližiūra ir į mirtį žiūri optimistiškai (džiaugsmingai). Štai, prie tų žodžių apie mirtį, kuriuos pasakiau pačioje kalbos pradžioje ir kuriuos Katalikų Bažnyčia yra įdėjusi į savo liturgiją — šv. Mišių maldas — šios dienos išvakarėse, t. y. Visų Šventų dieną, Bažnyčia prideda „aleliuja", vadinasi, džiaugsmo šūkį. Pirma ištaręs šį žodį, išgirdau čia susirinkusius nusistebėjimą išreiškiant... Tatai ir suprantama. Bet nesistebėsime atsiminę Katalikų Bažnyčios mokslą apie mirtį, kuris, kaip sakiau, yra perdėm optimistiškas. O toks jis yra dėl to, kad Kristus, mūsų Išgelbėtojas, „mirdamas sugriovė mūsų mirtį ir atsikeldamas atitaisė gyvybę", kaip Bažnyčia gieda Velykų Mišiose. O tai yra paremta paties Kristaus žodžiais: „Aš esu atsikėlimas ir gyvybė: kas tiki į mane, nors ir būtų miręs, bus gyvas, ir kiekvienas, kurs gyvas ir į mane tiki, nemirs per amžius" (Jon. 11). Todėl ir šv. Paulius, konstatavęs, kad po Kristaus „mirtis yra praryta apgalėjimo", kreipdamasis į mirtį, klausia iš jos pasityčiodamas: „Mirtie, kame tavo apgalėjimas? Mirtie, kame tavo gylys?" (I Kor. 15). O Katalikų Bažnyčia (gedulingose mišiose) gieda: „Tavo, Viešpatie, ištikimiesiems gyvenimas ne atimamas, bet tik mainosi, ir, šio žemiško gyvenimo namams iširus, rengiama amžina buveinė danguje".

Tad kaip katalikui nebūti optimistu? Deja! Mirties atvejais mes nesigaiviname ir nesiguodžiame krikščioniško optimizmo mintimis, bet pasirodome esą permirkę pagoniško pesimizmo pažiūromis. Antai, paminkluose, kuriuos statome mūsų garbingiems mirusiems, beveik visuomet juos vadiname „žuvusiais". Šis žodis man skamba visai pagoniškai, kadangi juo reiškiamas visiškas sunykimas, sunaikinimas. Ir kai aš vienoj viešoj kalboj prie vieno paminklo nurodžiau šitokio parašo pagoniškumą, tai vienas antikatalikiškas dienraštis piktai iš to paironizavo, sakydamas: žinoma, jie nežuvo, bet gyvena danguje... Mat, to dienraščio bendradarbiams ir redaktoriams negali nė mirties būti, kad žmogaus dar bet kas liktų gyventi ir po jo mirties.

O, koki jie pasigailėtini vargšai, koki dvasios skurdžiai toki galvotojai! Jie nihilistiniu savo tikėjimu pasirodo stovį žemiau net už tą jų įsivaizduotą beždžionžmogį, kuris gyveno Europoj ledų gadynėj, t. y. prieš kelias dešimtis, o gal ir prieš kelis šim-

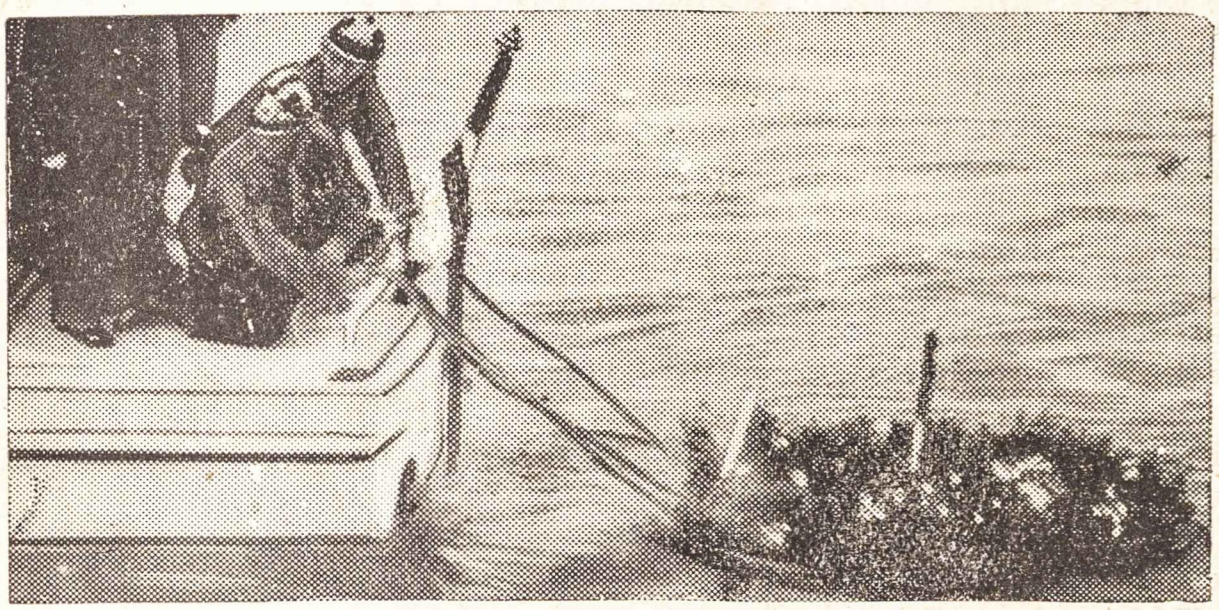

Austrijoj nuo seno tebėra išlikęs paprotys Vėlinių dieną Dunojumi plukdyti degančiomis žvakėmis papuoštus vainikus.

tus tūkstančių metų. Nes jau ir anos gadynės žmogaus savo mirusiųjų laidojimo būdas, pareiškiant jiems pagarbą ir pridedant maisto, rodo ledų gadynės žmogų (tikrąjį žmogų, bet ne kokį beždžionžmogį) tikėjus, kad žmogaus kūnas yra buveinė kažko kito, ir kad tas kažkas kitas, gal būt, kada nors vėl sugrįš į kūną, kąd tas pats kūnas jam bus vėl reikalingas. Todėl ir negyvas kūnas neturi būti išmetamas žvėrims sudraskyti, bet turi būt saugojamas nuo išdraskymo, sunaikinimo[1].... Šiokį tikėjimą vėliau randame ir visoj istorijos laikų žmonijoj.

O pirmieji krikščionys, Kristaus ir jo apaštalų bei jų mokinių sutvirtinti, ant savo mirusiųjų kapų dėdavo tiktai didelį jų optimizmą rodančius parašus: jie neįrašydavo „žuvai", bet linkėdavo „gyvenk ramybėj" (vivas in pace) ir pan. O Bažnyčios kalboj net žodžis „mirtis" tartum vengiamas vartoti; jo vieton apie mirusius dažniau sakoma, kad jie išvyko, iškeliavo, „išemigravo" į kitą, geresnį pasaulį[2].

Apreiškimo išmintis aiškiausiai mums sako, kad „Dievas sutvėrė žmogų nemirtingą ir padarė jį savo panašumo paveikslu" (Išm. 2, 23). O ką dėl to galėtų pasakyt mūsų menkutis protas? Mūsų protas, palygintas su apreikštąja išmintimi, juk tėra lyg šitos čia ant kapų žibančios žvakutės, palygintos su tomis aukštybėse spindinčiomis žvaigždėmis, kurių, berods, šiandien pro debesis nematyt, bet kurias mes šiandien žinome esant milžiniško didumo šviečiančius visatos kūnus, daug didesnius ir šviesesnius

---

[1] Skaityk apie tai Sotero 1928 m. 53—65 puslapiuose.

[2] Minėtasis dienraštis, kurio vardas „Lietuvos Žinios", ir iš šio mano posakio Kauno kapuose pasijuokė ir jį sukarikatūrinęs patiekė savo skaitytojams, su trupučiu insinuacijos, neva aš niekinęs Kauno kapuose palaidotų karių parašus.

už mūsų Saulę. O betgi atsiranda tokių „protininkų“, kurie balanos, žvakutės, žibalinės arba elektrinės lempos šviesai duoda pirmenybę prieš Saulės šviesą, visų kitų šviesų versmę! Juk tai neįsivaizdinamas savo galvojimo suskurdinimas, suubaginimas...

O normalus, nesuubagintas žmogaus galvojimas tiktai gali patvirtint apreiškimo tiesą, kad žmogus yra leistas nemirtingas, taigi amžinam, nesibaigiamam gyvenimui skirtas. Aš paminėsiu čia vieno kito didelio išminčiaus, vienos kitos didelės naujausių laiko mokslo garsenybės mintį šiuo klausimu:

„Ar siela gyvens 80 ar 80 milijonų metų, bet jeigu vistiek jai reikia kartą žūti, tai šis laiko tarpas tėra tik prie kartuvių atvestajam trumpas pakorimo užtrukimas. Šiaip ar taip, visvien galas“. Taip pasakė matematikų kunigaikščiu vadinamas didysis G a u s s'as († 1855)[3]. O įžymus šių dienų geologas T e r m i e r († 1930) vieną savo veikalų dedikavo savo dviem jauname amžiuj mirusiem (tur būt, per didįjį karą nukautiem) sūnum, kuriuos jis tvirtai tikįs vėl pamatyt „neįsivaizdinamoj tėvynėj, kur yra tik džiaugsmas“[4].

Girdėjome dviejų tikinčių mokslininkų — protestanto ir kataliko — nuomones. O štai dar pozityvisto ir skeptiko J o h n'o S t u a r t'o M i l l'io († 1873) nuomonė: „Kad ir nėra jokio tikrumo, kad yra gyvenimas po mirties, tai betgi niekam nedraudžiama šią viltį turėti. Mes netgi turime teisės laukti, kad anasai gyvenimas bent bus toks pat geras, kaip ir dabartinis, kad jame pirm visa ko nestigs geriausiojo dalyko: gebėjimo tobulintis mūsų pačių pastangomis“[5]. Taigi ir rimtas empyrikas pozityvistas galvoja apie pomirtinį gyvenimą ir jo tikisi. Taigi, mes esame dvigubai sutvirtinami apreiškimo ir mokslo.

Šių dviejų mūsų brangių vienminčių mirtis parodo, kad ne būtinai ilgas gyvenimas tegali būt garbingas. Gyvenimas gali būti ir trumpas, bet turiningas, gali būti ilgas, bet tuščias. Aš čia noriu patiekti trumpą ištrauką iš vienos tarp daugelio kalbų, kurios buvo pasakytos šioj vietoj prieš 13-ka metų ir vieną savaitę laiko, laidojant a. a. Vincą Dovydaitį. Man, berods, ne visai malonu tai daryti, kadangi jis yra buvęs ne tik mano idėjos, bet ir kraujo brolis. Buvo šitaip pasakyta:

„Tavo (drauge Vincentai) mirtis atstoja ilgą kitų piliečių nuopelnų eilę. Kas daugiau Tevynei davė, ar tas pilietis, kurs daug jai pinigų aukojo, bet dar daugiau jam pačiam liko; ar tas, kurs daug Tėvynei dirbo, bet jam už tai buvo geromis algomis atsilyginta, — ar tu, vaikinėli, kurs teturėjai tą vieną savo turtą — gyvybę ir tą vieną, visą paklojai už Tėvynę, nes visas tu tebuvai ta viena Tėvynės meilė? Tėvynės meilės kupiną širdį turėjai

---

[3] Žiūr. Kosmos 1928, 426.
[4] Žiūr. P. T e r m i e r, La joie de connaitre, Paris 1928.
[5] Cit. iš Unsere Welt 1933, 299 pusl.

tu; tave gi patį turime dabar mes ir dedamės į šitą duobę. Kitiems duobė — grasmė nuo to, kas gyvybę kerta. Mums šių kapinių duobės, kur sudedame Dovydaičius, Kumpius, Riaubas, virsta dėžėmis, į kurias sudedame savo brangenybes... Taigi, neveltui Vincentai mirei toks jaunas... Tu, jaunas, didesnį mums, likusiems, pamokslą davei, neg būtumei paskui davęs ilgai gyvendamas. Tavo kraujas, drauge, yra dabar užstatas... Tu didvyris ir mūsų tautos pažiba..."[6]

Vargiai įspėsite, kieno tai žodžiai! Tai žodžiai vieno didelio mūsų tautos vyro, kuris neseniai ir patsai jau yra iškeliavęs į kitą pasaulį. Tai kan. T u m o-V a i ž g a n t o žodžiai.

O Vinco fronto žygių draugas vienas gamtininkas profesorius jam įrašė šiokius žodžius: „... Tavo vardas paliks mūsų širdyse per amžius. Apie Tavo žygį senoliai lietuviai dainas dainuos, apie jį šlamės Rudninkų girios milžinai — dravės, o sraunūs Merkio vandenys paskleis jį po platųjį pasaulį"[7].

Iš tikrųjų, jei likusieji gyvi Vinco vienminčiai mokės paskaityt jo paliktąjį jiems testamentą, tai Valkininkų bažnyčios šventoriui, Vinco krauju sulaistytam, bus lemta būti liudininku dar tokių įvykių, apie kuriuos niekam nė mintis neateina...

Ir a. a. Vytautas, taip pat vėlybo rudens dieną čionai atsigulęs, yra mūsų tautos didvyris, kad ir kovojęs su piktu kitokiame fronte — už darbo žmonių būvio pakėlimą. Šiuodu, dvejopo fronto kovotoju, taip arti vienas kito čionai paguldžiusiu savo nykstamus palaikus, ir taip artimai suvedusiu draugėn savo lankytojus, tegul sujungs gyvąją katalikiškąją moksleiviją su gyvuoju katalikiškuoju darbo jaunimu, kad visas tas jaunimas, vienas kitam padėdamas tuo, kuo gali padėti, bendrai dirbtų įgyvendint mūsų brangioj Tėvynėj meilę, teisingumą ir taikingumą, trumpai sakant, karalystę Tojo, Kuris mums yra ir mirtį padaręs nebaisią...

Ar ne per ilgai aš apie mirtį įsikalbėjau? Tyčiomis tai darau, norėdamas jums duoti progos — pasirodyti esant tikrus filosofus. Mat, aš pasirašau po žodžiais vieno šių dienų galvotojo, gerai pažinusio mūsų laikus ir vykusiai juos analizavusio. Jis, būtent, šiaip pasakė: „Kuris dar sudreba arba nuliūsta, kai jam ateina mintis apie mirtį, tas dar nėra geras, nėra patikimas filosofas"[8]. Iš tikrųjų, graži ir teisinga mintis. Šiuo atžvilgiu didžiausias žmonijos filosofas yra buvęs šv. Pranciškus Asyžietis, kuris ne tik kad mirties nebijojo, bet net dėkojo už ją visa ko Leidėjui. Jis, būtent, savoj nemirštamoj giesmėj, neužilgo prieš savo mirtį, dėkodamas Dievui už visas gamtos gėrybes ir grožybes, be kita ko pasakė: „Ačiū Tau, Dieve, ir už mūsų sesutę Mirtį". Tai tikrai krikščioniškiausias nusistatymas...

---

[6] Ateitis 1920, 191—192 pusl.
[7] Ten pat 200 pusl.
[8] H u g o B a l l, Fuga saeculi. 1927, 295.

Baigdami šį mūsų mintimis apsikeitimą, nepamirškime ir tiesioginio tikslo, kuriam čia susirinkome. Visi tikintieji šiandien čion susirinko ne pažiopsoti ir kapų šviesomis pasigrožėti, bet už savo brangiausius mirusius p a s i m e l s t i.

Katalikų Bažnyčia, ta didžiausioji žmonijos auklėtoja visais laikais, ragindama katalikus melstis už mirusius, netiesioginiai primena mums tai, kad mūsų meilės ryšių su mūsų brangiaisiais mirusiais negali net mirtis nutraukti, kad mes galime su jais bendrauti, jiems padėdami mūsų maldomis. Tai ir vėl labai džiuginanti mintis. Mes galime jiems padėti. Taigi, jei juos tikrai mylime, tai skubėkime jiems padėti. „Šventa ir išganinga mintis melstis už mirusius, kad jie būtų išrišti iš savo kalčių" — sakoma Makabiejų knygoj (12). O kas yra be kalčių?

Krikščionybės šviesos neapšviesta žmonija savo mirusiųjų vėlėms norėjo padėt atnešdama ant kapų maisto ir gėrimo. Bet šiandien mes žinome, kad ne maisto ir gėrimo mūsų brangiųjų mirusių vėlės gali būt reikalingos, bet mūsų maldų.

Gal pasakys man kai kas, kad šis krikščionių paprotys Vėlinių dieną lankyti kapus ir melstis už mirusius yra tik prieškrikščioniškų laikų pagoniško papročio tęsinys. Atsakysiu, kad krikščionybė, ką ji rado sveiko žmonijoj, to nenaikino. Siela savo prigimtimi juk yra krikščioniška, anot vieno krikščionių galvotojo pasakymo. Ir prieškrikščioniškų laikų žmonės nujautė reikalą bendraut su savo mirusių vėlėmis. Kas pirmiau buvo tik neaiškus nujautimas, tas po Kristaus virto aiškiausia tikrovė. Dabar, Kristaus Bažnyčios išmokyti, mes aiškiai žinome, kaip ir kuo mes mūsų mirusiems galime padėti.

Lygiai prieš 13-ka metų a. a. Vinco vienminčiai šią dieną ir šioj vietoj meldėsi susirinkę dar prie neseniai supilto šio kapo. Melsimės mes ir šiandien čia už visus, kurie mūsų maldų reikalingi. O prieš pradėdami melstis pasimokysime iš šios dienos mūsų čia susibūrimo ir pasikalbėjimo, kad mūsų gyvenimui skirtas laikas yra mums brangiausias dalykas. Amerikiečiai biznieriai paleido šūkį, kad laikas yra pinigai. Mes katalikai sakome, kad laikas yra sielos gelbėjimas, kad tai yra toks metas, kuris mums duotas prisirengti nepaprastai rimtam uždaviniui atlikti — prisirengti įžengt į amžiną gyvenimą. Todėl tenebūnie nė vieno iš mūsų, kuris tą brangiausią mūsų turimą dalyką, laiką, leistų niekais, tuščiai valkinėdamasis, rimtu darbu neužsiimdamas. Gyvenkime taip, lyg rytoj mirtume; dirbkime taip, lyg niekuomet nemirtume, — kaž kas pasakė.

Dabar pasimelsime giedodami ir tylomis už visus, pirma mūsų iškeliavusius. Melskime taip pat Aukščiausiąjį Mirties ir Gyvybės Viešpatį, kad Jis leistų ir kiekvieno mūsų sielą subrandinti amžinam gyvenimui pirmiau, nekaip ji bus iš šio gyvenimo atšaukta.

Pr. Dovydaitis.

Jonas Mikulevičius

Rex

Tu vienas amžiais amžių soste.
O sostas tavo tvyro tarp neprasidėjusios pradžioss
Ir galo, kurs metus užklostė
Ir klostys vis ligi nepasibaigiančiosios pabaigos.

Visatą sostu sau sukūrei,
O Tu esi joj ir už jos nepasibaigiančių ribų.
Visur gyvent Save užbūrei,
Dėl to ir aš amžinu Karalių Karaliumi žibu.

Nė Tavo sosto nepažįstu —
O tu visatos visumoj ir Savyje esi
Į meilės giesmę mano mintis išvystei —
Tu — meile liepsnojanti Mintis šviesi.

O vėl Golgotą sostui pamilai,
Visatą Tu įprasmint joj norėjai;
Parodei, kad meilės fakelai
Skaidriau liepsnoja, kai dvelkia skausmo vėjai.

J. Mikulevičiu

Dalai lama

Sonetas

Ak, būtumei puiki dievaitė,
Gyventum kur apie Tibetą, ar Gangą,
Nutarčiau motiną palikti ir išeiti.
Pažiūrėt į Tavo šypsnio dangų.

Akis atvėriau pirmą kartą —
Žibėjai laime motinos, žibėjai skaisti.
Paskui į laimę vėrėsi man vartai,
Širdis giedraus medunešio nektaru laistės.

Laimingas vaikščiojau po žemę:
Ruošei takus laimingoms kojoms,
Manęs sutikt širdis atvėrei,

Kaip faraonui, dalai lamai
Širdis nubudusias aukojai
Ir su manim jų laimę gėrei.

Juozas Lingis

Saulėlydžiams gestant

Subers į vandenį vakaras lašus paskutinius
Ištirpdyto rausvo saulėlydžio.
Ir ar tikėsi, kad po maldos
Kas vakarą Tave namo palydžiu.

Pasakė jau labąnakt pilka žuvėdra
Ir guldama pabučiavo šaltą Nemuno veidą.
Vistiek netikėsi, kad ir aš iki vėlyvos nakties
Nuo Tavęs akių nenuleidau.

Užgeso seniai jau kaštanų žvakės,
Ir beržai užsitraukė nakties vualį.
Bet ar tikėsi, mylimoji,
Kad meilė užgest nebegali.

Petras Markaitis

Už nežinių...

Už nežinių slaptingo šydo
Ramiai ilsėjosi rytojus;
Veltui mintis išvyst jį bandė
Skaidriais drugeliais nuplasnojus:
Už nežinių slaptingo šydo
Ramiai ilsėjosi rytojus...

Ir išėjau į žygį klaikų
Be kelią tiesiančio žibinto,
Nors ūkanos kaip šmėklos brido
Iš juodo požemio užginto...
Aš išėjau į žygį klaikų
Be kelią tiesiančio žibinto...

Palengva rinkosi jau naktys
Ir blanko visos aureolės...
Ak, ko klupau andai be dvasios,
Kaip elgeta kely parpuolęs:
Tai kas, kad rinkosi jau naktys
Ir blanko visos aureolės! — — —

Už nežinių slaptingo šydo
Ramiai ilsėjosi rytojus;
Veltui mintis išvyst jį bandė
Skaidriais drugeliais nuplasnojus:
Už nežinių slaptingo šydo
Ramiai ilsėjosi rytojus...

Jonas Orija

Keršto pažadas

Iš nespausdinto romano „Agnė“

Senis Kalnėnas užvertęs galvą žiūrėjo aukštyn. Dar šviesi spalių saulė plieskė kaip iš veidrodžio, tai jis, nors ir pridėjo plaštaką prie kaktos, akys prisimerkė, veidą sugrankščiuodamos į daugybę smulkesnių ir stambesnių raukšlelių. Kita ranka jis laikė prie lūpų pypkę, tačiau iš jos traukti užmiršo: jis visa siela persikėlė ant sparo viršūnės prie savo sūnaus, kurs kalė vainiką, papuoštą mediniais stalių įrankiais.

— Aukščiau kelk, aukščiau! Aukščiau — keldamas pypkę šaukė Kalnėnas. — Šitaip, dar, dar... dar galiuką. . — siekė ranka kuo aukščiausiai.

Valentas, atsispyręs į laktelę, išsiėmė iš kišenės keletą vinių, įsikando jas, o vieną įsmeigė į pagaikščio galą. Užsimojo kirviu, sykį, kitą — kaukšt, kaukšt — kitą vinį — kaukšt, kaukšt, trečią vinį — kaukšt, kaukšt...

Kirvio smūgiai atsitrenkia į mišką. Atrodo, kad girioj kas medį kala. Kalnėnas žiūri, kaip žvilgančio kirvio pentis smogia į vinį. Su kiekvienu smūgiu dar labiau prisimerkia akys, jis pats, rodos, net pritūpia, lyg ta kirvio pentis lėktų tiesiai jam į kaktą. Bet tai ne iš baimės. Jis pritūpia net sustenėdamas, lyg jis pats ten kaltų, arba savo akim Valento ranką pastūmėtų.

U! u! dar sykį! dar sykį!

Valentas užsikišo kirvį už diržo ir ėmė leistis žemyn. Kalnėnas, vis prisidėjęs ranką prie kaktos, nė mirksniui akių neatitraukdamas nuo plevėsuojančio vainiko, kiek paėjo į dešinę, atgal, vėl į dešinę, ranką nuleido žemyn ir išsitiesė. Jo veido raukšlės išsilygino, išsitaisė: veidas pasidarė lygus ir šaltas, kaip tylaus vandens paviršius, rodos, net pasigėrėjimo jis nereiškė.

Tačiau Kalnėnas statomais rūmais gėrisi. Apylinkėj tokių dar nėra, ir kažin ar visoj Lietuvoj koks nors ūkininkas turi tokius namus išsistatęs. Planai jam puikiai vyksta. Jis nelaukė nulipančio sūnaus. Vieną ranką užsidėjęs už nugaros, kita pypkę prilaikydamas, nuėjo prie aliejinės, kur, atsigrįžę į statomą rūmą, šnekučiavosi ūkininkai, kiti rėkavo dirbtuvėje, nešiojo maišus, skardines ir butelius kilojo į vežimus.

Ūkininkai kiti nukėlė kepures, kiti ir kepurėti pasveikino su laba diena. Kiti, rodos, visai jo nematė.

Kalnėnas neatsakė, kaip visada. Jis išsyk ėmė šnekėti:

— Nesuspėjam, vyrai, nesuspėjam. Jūs kaip varnų prilekia. Maža mano dirbtuvė.

— Tai kad aliejinę būtum, dėde, perstatęs, praplėtęs — nauda būtų. O troba, gyvenamoji — kam čia ūkininkui rūmų?

— Ir aliejinę praplėsiu ir rūmai bus. Viskas.

— Šmukleris, išnaudotojas — nukošė kažkas pro dantis. — Atsiras jam pinigų.

— 5 markės ir 3 kvatirkos! Nupilti 3 kvatirkas! Tai lupikai! Lupikai jūs, kraugeriai, — silpnu balsu rėkė dirbtuvėje kažkoks senis: — 17 rublių mokėjau už šį pusmaišėlį. O ilgam jo užteks! Badą vaikai kenčia, badą. Tiek nupilti... šunlupiai...

Visi atsigrįžo į aliejinės pusę. Kažkoks smulkutis seniukas tęsė į karus skardinę aliejaus. Jo akys buvo paraudusios, per žilą barzdą ritosi stambios ašaros.

Padėjo ant karučio aliejų ir grįžo išspaudų. Net graudu buvo žiūrėti, kaip jis nešė jas. Atrodė, kad maišas traukė ir lenkė jį prie žemės, o jis stovėjo ir spyrės drebančiom kojom.

Pasilenkė, užsidėjo ant sprando rankšluostį, kurio galai buvo pririšti už karučio rankenų — senas, ar išlaikysi vienom rankom, jei ir sprandu vežti jau taip sunku. Atsispyrė ir pastūmėjo karutį į priekį.

Ūkininkai tylėjo. Visiems buvo nesmagu žiūrėti į susigraudenusį, nuskriaustą vargšą žmogų. Virpančiom kojom stūmė jis karutį pro šalį. Smulkutės gyslos išsitempė rudose rankose. Per veidą čiaužė ašaros, veidas buvo prisidengęs glitiniu prakaitu. Atrodė jis tuoj parvirs. Jis sustojo, nuėmė nuo sprando rankšluostį ir atsisėdo ant karučio briaunos.

— Palauk, Valinčiau, parvešiu tave su visa tavo važta — kažinkas prasitarė. Ar girdėjo jis, negalėjai suprasti. Jis sunkiai alsavo. Visi tylėjo, nieko nesakė ir Kalnėnas. Vienas ūkininkas paklausė:

— Pažįsti jį?

Raudonu veidu, ruda barzda apžėlusiu, žmogus, tas pats, kurs pasisiūlė jį pavėžėsiąs, atsakė:

— O kaipgi. Tai mūsų kaimo daržininkas, trimargis. Neseniai jo pati mirė. Vargšas, labai vargšas žmogelis.

— Tai dabar ramiai sau gyvena seniukas: sako jauna ir graži buvusi, — bandė kažkas juoktis.

— Ne, ne. Po ramybės. 5 vaikai. 1 kūdikis 5 savaičių. O kuo augysi? Nei karvutės, nei ožkelės. Visi užbadėję. Toks brangus grūdas dabar. O pinigų iš kur paimsi. Pirma arklį, tokią puikią kumelę, turėjo. Kaip nupenėta buvo. Išsaugojo nuo rusų ir nuo vokiečių. Myli senis arklius, labai myli. Jei samdo kas jo kumelę arti, mėšlo vežti, žinai arklių dabar maža, visų geriausius prūsai išsirinko — tai ir jis su savo kumelaite, kad nepermuštų kas jos, nepervarytų, nenukamuotų perdaug. Tai tada dviese dar kiek uždirbdavo. Dar ir žmona kada nuo mažučių atsitraukdamas šį tą padirbėdavo, tai ir gyveno senis su jauna žmonele, ir visai gerai gyveno. Vaikai būdavo geriau už turtingo aprengti, pavalgę, raudoni.

— O nuo ko mirė žmona?

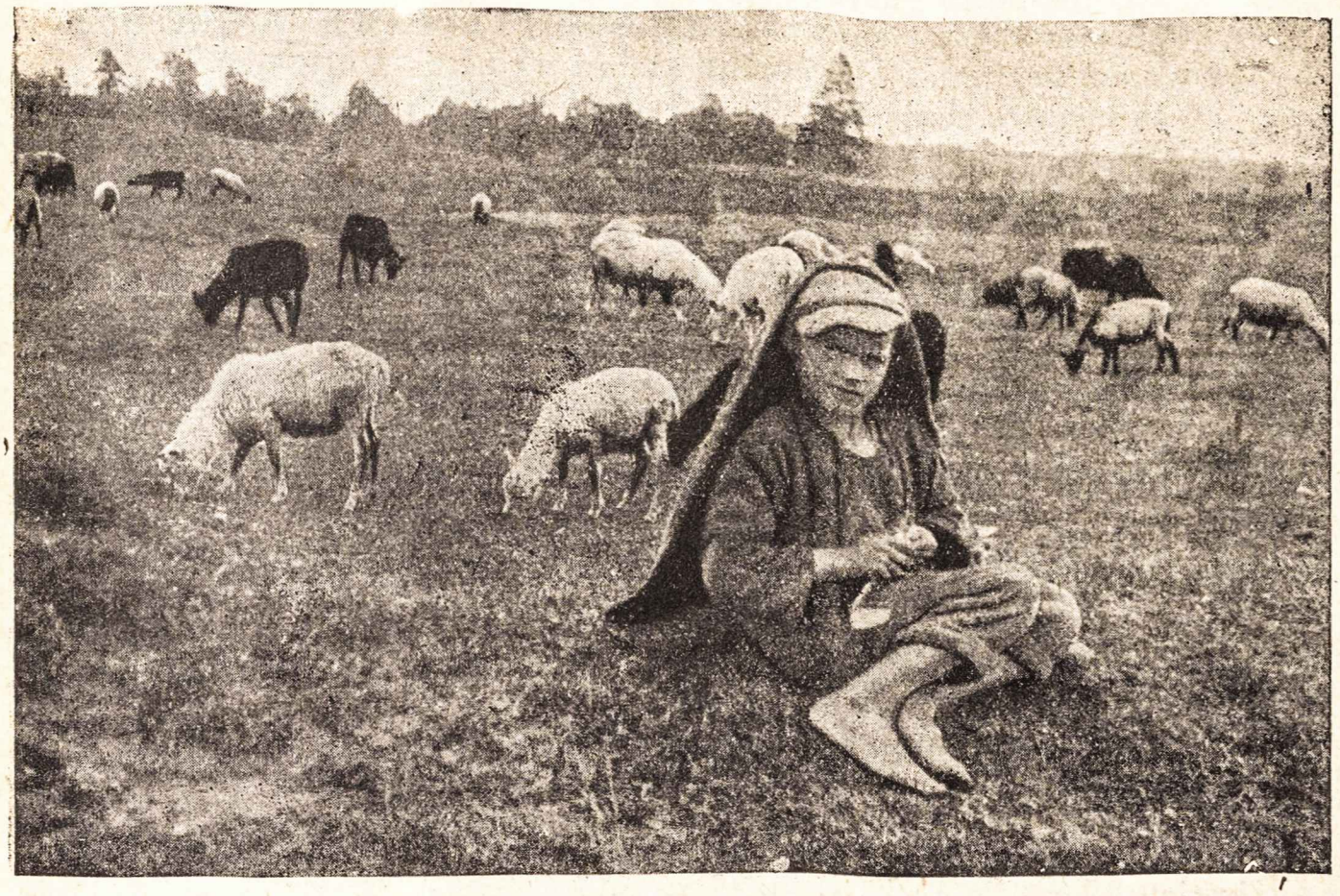

...reikia vargas vargti

— Mirė ir mažytį paliko. Bet iš gailesčio mirė. Iš susigraužimo.

— Nu, kaip tai, kaip tai? — ėmė klausinėti kiti.

Atsimenat, pavasarį vokiečiai rekvizavo biednųjų arklius ir pardavinėjo turtingiesiems. Neišsisuko ir Valinčius. Atėmė, pardavė. Ir buvo žmogus, kurs ją nupirko. Neklausė nei jo prašymų, nei jo ašarų. Jis pats už savo kumelę siūlė 40 rublių — visus pinigus, kiek tik turėjo.

— Kas gi ją nupirko?

Žmogus raudonu veidu staiga atsigrįžo į Kalnėną, ištiesė ranką ir tarė:

— Šis, kiaulė...

Ūkininkai krūptelėjo. Kaip drąsiai jis tai pasakė.

— Šis! — kratydamas ranką ir ištiesęs smilių pirštą, dar garsiau sušuko raudonveidis. Nuleido ranką, nusispjovė į šalį ir nuėjo prie savo arklių.

Į tą vieną žodį, į tą vieną gestą jis sudėjo visą savo rūstybę ir panieką niekšui, išreiškė didelį protestą prieš išnaudotoją, prieš piktžolę. Tokios drąsos ūkininkai iš ūkininko nelaukė. Jie labiau susijaudinę už raudonveidį žiūrėjo į išbalusį Kalnėno veidą. Juodu antakių ir ūsų atšešėly jo veidas buvo dar labiau išbalęs, kakta ir tarpakis velniškai susiraukę.

Ką jis dabar darys? Vysis raudonveidį ir išbandys savo nagaiką? Ar rėš pirmam pasitaikiusiam? Iš lėto ir kiti nuslinko prie savo vežimų. Liko vidur kiemo tik senis Valinčius.

Iš užaulės senis Kalnėnas išsitraukė kančių ir priėjo prie seniuko.

— Važiuok, — mostaguodamas kančium sušuko Kalnėnas.

Valinčius pakėlė akis ir prisimerkė. Mažojo žmogelio veidą užliejo ugnis, suvirpėjo jo lūpos. Jis nusiėmė kepurę. Kalnėnas išsišiepė — maldaus jis. Ne pagarbai pareikšti, tegu nelaukia Kalnėnas iš to menko žmogelio tokio nuolankumo. Kepure jis nusišluostė veidą. Su prakaitu jis iš veido, rodos, iššluostė ir visą raudonumą. Nudegęs veidas buvo pilkas kaip pelenai. Senis atsistojo. Gergždžiančiu cypiančiu balsu jis sušuko:

— Man 3 kvatirkas nupylei Paskutinės mano sėmenos, paskutiniai pinigai.

— Važiuok! Kitur spausk, jei čia per brangu.

— Uždraudėt, uždarėt visas aliejines, o dabar lupat, plėšiat kaip...

... pirmas smūgis.

... kaip žvėrys! Šunes jūs!..

— Še tau! Šunes. Še tau. Žvėrys.

— Taip greit pralobai, plikas grįžęs, kai kiti lazdas turi imtis...

— Lobiai, lazdos, — dar kirto Kalnėnas, dar...

...— parsidavei tiems velniams, ir visi dalotės mūsų turtą... — senis Kalnėnas spyrė koja. Valinčius suklupo. Bet jis jau nekrūpsėjo nuo kiekvieno kirčio. Užėjo kažkokia pasiutimo valanda. Save jis visai užmiršo. Tarytum suplaukė į širdį visos skriaudos, visos apylinkės kančios sustojo prie jo, ir jis turėjo pasakyti visų vardus, kiekvienos istoriją papasakoti. Rodos, ne jis kalbėjo, visai ne jis, o kažkas kitas, daug didesnis, daug galingesnis šaukė jo lūpomis. Tai kaip jis galėtų nutilti? Jis buvo tik medijumas, kurčias, aklas, nejautrus, o per jį kalbėjo į Kalnėno dvasią kažkoks pikto genijus, o jo balsas smigo į Kalnėno širdį ir ten krimtos ir siuto.

Piktas kažkas urzgėjo jo viduje ir siundė — nutildyk jį, nutildyk jį — ir jau ne Kalnėnas mušė, o tas vidaus balsas, klykiąs ir šaukiąs vis garsiau su kiekvienu smūgiu, bet Valinčiaus balsas įkaitinta geležimi maigės jo sieloje —

— ... dangus mato mūsų skriaudas. Bet tu elgeta buvai, elgeta ir liksi, ištirps šis turtas, kaip sniegas...

Senį apjuosė smūgių ratas, spyrė jis į pakeltą senio veidą —

— Žmogžudys, gelbėkim, vyrai — sušuko raudonveidis ir atsikabino branktą, tačiau... Kaip žaibas Valentas prišoko prie tėvo, sugriebė jį už peties ir atsuko į save: koks baisus tėvo veidas! Jis kramtė kruvinas, putotas lūpas, akys žaižaravo kraujais.

— Tėte.

Ištraukė kančių ir numetė. Dar vis sugniaužta ranka drebėjo, drebėjo ir jis visas. Budo lyg iš miego. Žiūrėjo į ramiai gulintį Valinčių. Jo veidas buvo mėlynas, iš burnos žliaugė kraujas ir krekėjo žiloje barzdoje.

— Dvėslena, — iškošė pro dantis. Jis stovėjo prie senio kaip didysis erelis prie mažučio, kruvino balandėlio — kovos aistra praėjus buvo, širdis nutilus, žvilgsnis užgeseęs.

— Toks maita, — ir išėjo pro vartus.

Senis Kalnėnas užsilipo ant kalno. Iš čia puikiai matyti visas jo turtas, visa jo garbinga ateitis. Pakalnėj, šalia nedidučio seno sodo, tolokai nubėgo jaunų, baltai dažytų medelių eilės. Po 10 metų vešlios obelaitės gausiai neš vaisių. Miškas užstoja sodą nuo šiaurės vėjų — kiek čia gali bičių laikyti. Prie 10 savo hektarėlių, kuriuos čia nusipirko grįžęs iš Vokietijos, priaugo 30 ha kamyno žemės. Su ja prisišliejo ir teisė į bendras ganyklas. Kiek čia gali laikyti arklių ir galvijų. Šalia ūžė miškas. Nežinia nė kaip, nė kada prisirinko pakluonėj tiek medžių, kad galėjai drąsiai naują trobą statyti. Atsibodo mažalangėj gyventi. Jis pasistatė aukštą ir erdvią trobą. Langai kaip kitų durys.

— Ar nesušalsit? — klausia kaimiečiai. Mulkiai, jie nežino, kaip žmonės kitur gyvena. Pastatysiu kluoną. Kaip dvaro. Javus sutalpinsiu nuo 200 ha, nes visa aplinkui išdeginta ir išniokota. Kada kas atsistatys? Kas norės be pinigo statytis? Supirksiu aplinkinių žemes; ne visas, tai po kąsnelį. Tvartus molio nukrėsiu. Pervažiuojamus; vežimų nereiks stumdyti. Malūną pastatysiu ir piklių pastatysiu. Imsiu kiek norėsiu...

„Dangus mato tavo neteisybes“...

Kalnėnas sustoja. Kas tai? Šiandien antrąkart jam suskamba tie žodžiai. Pirma jis nutildė juos smūgiais, pasiutusiais smūgiais, bet kuo dabar, kuo dabar nutildys?

Nušviesiu valsčių stogais raudonais! Džiaugsmas sklis iš tos sodybos. Pasididžiavimas. Marčią iš dvaro gausiu. Piningą. Tai ką čia skriauda, ką čia man prikaišioja tuos niekus. Neatėmiau nė iš vieno. Tegu nespaudžia, jei nenori. Neverčiu. Kurgi spaus: visas spaudyklas uždarė. O kodėl? Ar ne tu tuo rūpinais? Po velnių! Tegu kitur veža, jei pas mane brangu! — ėmė rėkti siusdamas.

Pakalnėje paskui vienas kitą išvažiavo 10 vežimų. Kiek jis iš jų pelnė? Ėmė skaičiuoti. Viename vežime gulėjo žmogus. Tai tas miršta. Prakeiktas! Elgeta liksi. Nesulauksit! Jūs man sunešit ir supilsit savo turtą, jūs liksit elgetos, o ne aš.

O važiuojantiems ūkininkams raudonveidis pasakojo:

— Kai senis Kalnėnas jojo pro jų namus, kumelė taip linksmai sužvingo. Išbėgo Valinčienė, pripuolė prie Kalnėno, koją jo apkabino, kad ims maldauti, kad ims raudoti. O tas tik sušėrė kumelei, ši šoko į šalį, parmušė moteriškę. Nujojo. O ši skausmuose sukniubo, pasikėlė, pabėgėjo keletą žingsnių, vėl rau-

dodama sukniubo, apkabino žemę, šaukė, meldė, grumojo, bet savo turto neatgavo. Sutrenkta, susikrimtus grįžo ir atsigulė. Gimdė didžiausiose kančiose ir neištūrėjo: mirė. O kūdikis auga kaip ir kiti: išblyškęs ir išbadėjęs.

Godžiu, žvilgsniu Kalnėnas žiūrėjo į apylinkės laukus, į savo sodybas. Ten bus klėtis, priešais tvartai, tarp jų kluonas... Turtingasis Kalnėnas ne juokais ruošėsi praturtėti. — Ar nereiktų po markę dar pakelti, — galvojo senis ir šypsojos žiūrėdamas į naują trobą, gabių meisterių dirbamą į puikų rūmą.

Kalnėnas sėdi vežime, smagiai bėga riebus drigantas, iškėlęs galvą žvengia ir karčiais mojuoja. Bet Kalnėnas rūstus. Jis perbraukia ranka kaktą, lyg norėtų ką nutrinti; kartais numoja ranka, lyg nuo ko gindamasis. Jis murma —

— ... nu, pažiūrėsim.

Įvažiavo į miestą, sudegusį, sugriuvusį. Maža žmonelių, tylu. Jis žiūri į pajuodavusius griuvėsius ir nusišypso: kada iš šių griuvėsių iškils gyvenami namai, kada čia kas įsikurs, kada prasidės gyvenimas? O ve, iš tolo šviečia jo rūmų bokšto stogo nauji sparai — tai jis skarda uždengs, raudonai nudažys, tegu gėrisi visas valsčius ir pavydi.

Suskambėjo varpas, nežvangus ir toks suskurdęs. Vienas jis ten siūbuoja — din-dilin-din-din-dilin-din... Kitus vokiečiai išgabeno. Įvažiavo Kalnėnas į Didžiąją Gatvę: mažas arkliukas traukė suirusiom drobynom vežimėlį, kuriame baltavo pušinis karstas. Aplink jį sėdėjo du paūgėję vaikai ir vienas mažesnis. Vežimo priešakyje ėjo kunigas paskui kryžių dviejų baltų brostvininkų tarpe. Kalnėnas sustojo prie Fleišerio dirbtuvės. Išėjo iš jos paišinas ir suodinas, didelio, tamsiai raudono, prakaitu aptekusio veido žmogus.

Kalnėnas paspaudė suodiną jo ranką be žodžių.

Meisteris atsipūtė pro juodbėrą ūsą. —

— Gerai, kad aplankei. Na, ir gyvenimas. Vienas kalu ir tai neturiu darbo. Užeisim į vidų?..

Kas keli žingsniai kunigas vedė vis naują posmą.

— Įgriso. Ir vėl lydi. Kas dabar žmonių miršta. — Pro šalį ėjo skurdi procesija.

— Žmonės — Skurdžionių daržininkai. Kažin koki vargšą lydi. Nė žmonos. Tik mažilių. — Nusiėmė juodu kepures. Kalnėnui dėl šių laidotuvių kažkodėl baisiai nyku, net baugu. Paskutiniam žmogui jis tarė:

— Žmogau, sakyk, ką čia laidoja.

Šis nukreipė akis nuo suplyšusios, pageltonavusios kantičkos ir tarė:

— Valinčių, iš Skurdžionių.

Kalnėną lyg kas rimbu per veidą perjuosė. Gale gerklės atsistojo nenuryjamas kąsnis. Jo akys prigeso, jis sulinko... Ištiesė Fleišeriui ranką:

Obuoliaujam „N. R.“ kl.

— Lik sveikas, kaimyn.

Fleišeris nustebo.

— Užeisim į vidų. Išgersim po burnelę. Džiaugiuosi žmogaus tuose tyruose sulaukęs, o jis „lik sveikas“. O, koks gyvenimas, koks skurdas čia, žmogau; pamatytum tu miesto biednuomenę: vaikai sutinę klykia, duonos šaukia, o ir tos tik avižinės, kad šuo neėda, pussvarėlį duoda... Tu — žmogus. Su tavim prasiblaivai, užmiršti vargą. Ausis užsikemši nuo ašarų, užsimerki nuo ištiestų rankų. Eikš... —

Nežinia kodėl šie žodžiai lyg adatom badė Kalnėno širdį. Su kiekvienu žodžiu jis krūpsėjo, lyg kaltininkas. „Užsimerki nuo ištiestų rankų, ausis užsikemši nuo ašarų“... O vargas, o badas, o mirtis — šios dienos draugai, tik aš, tik aš...

Skaudžiai kirto rimbu drigantui ir nuskriejo per mirštantį miestą lyg karaliaus ratuose, tik tas karalius dabar buvo baisiai prislėgtas.

— Jie visi, aš vienas. Jie nė nepajus, o aš pastatysiu dvarą —

Bet tie visi stovėjo prieš jį, nuskriausti ir priekaištingi, Kalnėnas ėmė pliekti į šalis botagu, dantimis griežd amas kapojo jų veidus ir akis ir lėkė lygiu vieškeliu kaip užkeikta dvasia, kaip patempionas, šimtą raganų į bėdą įsikinkęs.

Prūselio Ešiaus malūnas ūžė ir dūzgė. Šimtas brikų kasdien čia atvyksta, sustoja ir vėl išvyksta Kai senis Kalnėnas įsuko pro vartus, prie malūno stovėjo jau apie 30 vežimų. Ūkininkai

tvarkė arklius, nešiojo maišus, kėlė juos aukštyn, pylė grūdus į kašę ir bėgo žemyn pakišti maišo. Darbas virė. Mažasis Ešius, įsivilkęs į odinę, priiminėjo, rašė, skaičiavo, tvarkė.

— Senis Kalnėnas, senis Kalnėnas — nuėjo šnibždesys per malūną. — Kas toks? — Žmogamušys tas. — Nu! — Valinčių užplakė. — Mirtinai? — Pasirgo ir mirė. — Tai bestija. — Valinčius? — Ne, Kalnėnas.

Ešius iškišo baltą akį ir aštrų ūsą pro langelį, pamatė Kalnėną ir išėjo jo pasitikti. Pasisveikino kaip geri draugai.

— Daug žmonių turite; ilgai turėsiu laukt?

— O, malk, kad ir pats pirmasis. Ką atsivežei?

— Kiaulėms, pikliavoti kiek.

— O kaip statyba?

Šnekučiuodamiesi įėjo į vidų. Bernas iškėlė javus iš vežimo, paėmė kablį kelti į viršų.

— Dabar mano eilė. Žiūrėk numerio, — nučiupo už kablio Valeška.

— Ar pasiutai, — tarė bernas. — Čia viršaičio.

— Eik po velnių su visais savo viršaičiais.

Bernas atsigrįžo į malūno gilumą ir šūktelėjo:

— Neleidžia.

— Malk Kalnėno, — aštriu balsu nudrožė Ešius.

— Neduoda.

Abu Lietuvos pramonininkai atsisuko pasižiūrėti kas daros. Ūkininkas ir bernas laikės už kablio.

— Paleisk, — tarė Ešius, priėjęs artyn. Paskui jį be galo susiįdomavęs ėjo Kalnėnas.

— Ne. Mano eilė. Moku kaip ir jis — turiu teisę, anksčiau atvažiavau.

— Paleisk.

— Nepaleisiu.

— Numesk jį, — tarė bernui.

Ūkininkas staiga ištraukė iš berno rankos kabantį keltuvo kablį ir tarė:

— Lįsk!

Ešius priėjo prie keltuvo ir nuleido. Kablys pasikėlė ir išsprūdo Valeškai iš rankos.

— Išmesk jį — Ešius bernui.

Ūkininkas pasiruošė. Malūne kilo klegesys, paskui užstojo tyla. Iš kiemo visi suėjo į malūną. Kas čia bus? Ūkininkas sekė kiekvieną berno judesį ir ruošės atsispirti. Kalnėnas priėjo prie jo iš užpakalio ir staiga apjuosė savo rankom, kaip geležimi, kad tas net sudejavo. Jis pakėlė ūkininką į viršų, ir užsimojo mesti. Vėlu. Senis Zakarijošius taip patraukė Kalnėną už apikaklės, kad jo net akys iššoko ir našta išpuolė. Malūne įtempimas trūko garsiu juoku. Kalnėnas apsisuko. Prieš jį stovėjo toks pat kresnas milžinas kaip ir jis pats. Zakarijošius tarė:

S. Gobis

Apie dvasios aristokratizmą

Aristokratizmo esama dvejopo — istorinio ir dvasinio. Istorinę, pav., Lietuvos aristokratiją sudaro sulenkėjusi dvarininkija, kuri dėl savo sulenkėjimo nustojo tiesioginės įtakos atgimusios lietuvių tautos gyvenimui, betgi aristokratiškos manieros, aristokratiškos formos plastiškumas, garbės įvertininas nepasiliko be netiesioginės įtakos mūsų inteligentijai. Čia mes norime kalbėti ne apie istorinę, tik apie dvasinę aristokratiją, kuri mūsų visuomenei labai reikšminga. Dvasinis aristokratizmas neturi jokių sąryšių su bet kuria socijaline sfera: dvasios aristokratu gali būti ir inteligentas, ir darbininkas, ir miesčionis, ir ūkininkas, betgi toli gražu ne kiekvienas istorinis aristokratas yra ir dvasios aristokratas. Istorinėje aristokratijoje dažnai esama didžiausio chamizmo ir moralinio grubumo.

Dvasinis aristokratizmas — tai moralinis žmogaus tobulumas, tai įveikimas savyje chaotiškų palinkimų, kitaip sakant, dvasinis aristokratizmas yra žmogaus šventumas arba bet artimumas šventumo idealui. Šita prasme katalikystė yra aristokratiška religija: mūsų Bažnyčia neproteguoja istorinės

---

— Kalnėnai, tau, rodos, Valinčius viską išpasakojo. Tu nepaklausei, nes taip kalbėjo menkas, vargšas žmogutis. Bet dabar aš tau sakau: esi lupikas, žmogamušys, tikras velnias esi. Stok į galą ir lauk savo eilės.

Kalnėnas kirto kumščiu į veidą. O, kaip šį kartą apsiriko vargšas Kalnėnas. Jis net nežino kaip visa įvyko — tik jis gulėjo ore kniūpsčias, graibė rankom grindis, jų nepasiekdamas: dvi tvirtos rankos per aukštai jį laikė ore. Grindys ties durimis slystelėjo į ten ir atgal, ir jis nukrito kieme už poros žingsnių.

Visi kvatojo, o Zakarijošius tarė:

— Kalnėnai, stok, grįžk į vidų, stok į galą ir lauk savo eilės.

Bet jis negrįžo. Pasitaisė arklius, įsisėdo į vežimą ir pravažiuodamas tarė:

— Tu staugsi nuo mano keršto prakeiktas Zakarijau.

Išvažiavo. Malūnas klykė juoku. Ūkininkas užkabino maišą už kablio ir pakėlė į viršų. Dūzgė ratai, čiaužė diržai, barškėjo klapanai, juokėsi ūkininkai, tik senis Zakarijošius tylėjo ir galvojo apie baisų senio viršaičio kerštą. Jis niekaip negalėjo užmiršti baisaus Kalnėno žvilgsnio, kuris slėgė jį prie žemės, lyg baisus nepermaldaujamas likimas. Keršto, rodos, prisipildė visa atmosfera, pritvenkė ją, kol iškrito baisiais jo duktės Agnės ir Valento tragedijos smūgiais.

aristokratijos, bet proteguoja gero vidurinių amžių riterio būdo ypatumus, būtent, reikalauja, kad kiekvienas žmogus save gerbtų ir nedarytų to, kas žmogų žemina, kad mes riteriškai (o ne liakajiškai) tarnautumėm visuomenės gerovei; katalikų Bažnyčia smerkia vergišką skriaudos, pavydo ir keršto psichologiją, kurią panaudodamas bolševizmas ir iš dalies fašizmas stengiasi geresnį gyvenimą sukurti.

Dvasios aristokratas yra dvasios plebėjo antitezė. Dvasinis plebėjas, arba dvasinis proletaras yra tas, kas turi daug pretenzijų, bet maža tikros savigarbos ir asmeninių nuopelnų, kas nebrangina savo kilmės, kas negerbia savo tėvų ir sentėvių, kuriam nėra giminės, tėvynės ir nieko švento. Tokio tipo dvasiniai proletarai yra materijalistai, jie kildina žmogų iš gyvulio, o ne Dievo. Toks šventenybės niekinimas, marksistų supratimu, — „proletariškas susipratimas“. Skriaudos, pavydo ir keršto jausmai — marksistams kelias į šviesesnę ateitį. Tie patys nesimpatingieji jausmai — „naujojo“, „pažangaus“ žmogaus dorybės!

Panašų žmogaus tipą turi tendenciją formuoti ir nacijonalfašizmas, nes ir jis nori, kad piliečiai virstų valstybės vergais ir baudžiauninkais, kad vergiškai nekęstų to, ko nekenčia fašistinių partijų vadai, visai neatsižvelgiant į tai, ar nekenčiamas jų objektas yra vertas meilės ar neapykantos. (Katalikiškoji doktrina leidžia ne asmenį, o tik jo nuodėme, ydą neapkęsti (**Red.**). Bolševikų ir fašistų (ypač hitlerininkų) pasaulėžiūruose nėra ritieriškumo, nėra dvasinio aristokratiškumo, nėra užuojautos žmogaus asmeniui. Smurtininkų ideologijos kelia į paviršių ne dvasios aristokratus, bet stipriausius chamus pirmuosius ir stipresniuosius Chamo karalystės magnatus. Dvasios chamai jaučiasi esą likimo nuskriausti, lyg Dievo posūniai, o šis jausmas savaime užmuša žmoguje taurumą.

Dvasios aristokratas sako, kad žmogų aukština Dievo malonė, o žemina žmogaus nusikaltimas, tačiau bolševikai ir fašistai priešingai teigia: „Gyvenime blogybės iš kitų kaltės“; „Visa, ką turiu, yra mano nuopelnas, ir todėl už tai niekam nesu dėkingas, o jei ko neturiu ir negaliu įsigyti, tai taip pat kiti kalti ir už tai turi jie atsakyti“. Iš šitokios nuotaikos mokslo palinkstama į kerštą ir į smurtą. Asneninės kaltės pajautimas ir atgaila — dvasinio aristokratiškumo bruožas. Nuolatinis kitų kaltinimas, nuolatinis pavydas ir niršimas — dvasios proletaro psichologijos branduolys. Bolševikų ir iš dalies fašistų kovoje su jų priešais nėra išvidinio aristokratiškumo, nėra riteriško taurumo, ir todėl iš tų srovių negali betarpiškai gimti naujas ir geresnis gyvenimas. Lenino teigimu, iš blogybės ir blogybėje turi gimti geresnysis gyvenimas. Tai yra didžiausia nesąmonė: iš blogybės gimsta tik blogybė. Kaip iš gyvatės

negali lakštingala, taip iš nuodėmės negali gimti geresnė gyvenimo forma. Nuodėmė visada ir visur veda atskirus asmenis ir jų kolektyvus į mirtį. Ne veltui katalikų teologija nuodėmę vadina mirties šešėliu („umbra mortis“). Taigi labai blogų auklėtojų žmonijai davė marksizmas ir hitlerizmas. Blogiausia yra tai, kad bolševizmas teoriškai ir praktiškai, o fašizmas daugiau teoriškai pretenduoja į visą žmogų, vadinasi ir į jo sielą, ir iš čia žmonijai gresia sąžinės suvalstybinimas, kurs yra ne kas kita, kaip žmogaus dvasios sumechanizavimas, žmogaus nudvasinimas. Visiškas žmogaus sąžinės suvalstybinimas lygus žmogaus pavertimui didele skruzdėle, kurioje reiškiasi nuostabus instinktas, bet nėra jokios dvasinės didybės.

Iš tokios nelaimės gali pasaulį išgelbėti tik Kristaus Bažnyčia, kuri moko, jog žmogus yra sutvertas panašus į Dievo atvaizdą; Bažnyčia moko, kad žmogus yra laisvės, o ne būtinybės ir ne prievartos vaikas. Tik iš tokios pasaulėžiūros kilusi žmogaus savigarba griežtai skiriasi nuo tuščios ir žiaurios puikybės, ir tik tokia savigarba gali žmogų sulaikyti nuo seksualinių šlykštybių, kurių negalima pasmerkti nei klasinio nei tautinio solidarumo motyvais; tik tokia savigarba gali žmogų sulaikyti nuo vergiško pataikavimo šio pasaulio stipriesiems ir nuo niekšiškumo; tik tokia savigarba įgalina žmogų riteriškai tarnauti savo tautai ir valstybei, tarnauti nelaimingų žmonių gerovei ne iš būtinybės, ne iš prievartos, bet iš meilės žmogui, kaipo Dievo atvaizdui, Kristaus kraujo auka išpirktam iš amžinosios mirties. Tik iš švento Dievo įsakymo „Gerbk savo tėvus“ eina nuoširdi savo tėvų, sentėvių, jų žemės, jų kultūros, jų tradicijų, jų paminklų meilė. Visos radikališkos revoliucijos (o neradikališka revoliucija tėra tik tokia, kuri speciališkai nukreipta prieš tiraniją) stengiasi **dvasiškai** atskirti tėvus nuo vaikų, ir tuo būdu revoliucininkas paverčia asmenis vaikais be tėvų — istorijos pavainikiais.

Krikščioniškai aristokratiška siela yra tūkstančiais gijų sujungta su savo tautos praeitimi; jai svetimas revoliucinis futūrizmas, ji negali savo tėvų pasmerkti ir paniekinti, nors jų idealai šiems laikams ir ne visai tinka, nors jų gyvenime ne viskas buvo gera. Aristokratiška siela „iš praeities sau stiprybę semia“, o revoliucinė siela daro pogromą istorijai, chamiškai niekina praeitį ir tuo būdu tartum rengia orgijas ant savo tėvų kapų. Tokiu keistu futūrizmu ypačiai pasižymi bolševizmas ir iš dalies revoliucinis fašizmas. Senos kartos lietuvių inteligentų gyvenime yra per daug futūrizmo. Tai yra dėl to, kad mūsų istorinė aristokratija tautiniu atžvilgiu išsigimė ir negalėjo mums būti ritieriško patrijotizmo pavyzdžiu. Mūsų inteligentai iš vienos pusės garbino liaudį, iš antros pusės gėdijosi savo tėvų, jų tradicijų ir įsitikinimų ir dėl to nustojo pamato po kojų

ir palinko į svetimą futūrizmą — vieni į rusiškąjį bolševizmą, kiti į itališkąjį fašizmą.

Moksleivio kataliko uždavinys atstatyti dvasinį kontaktą tarp liaudies ir inteligentijos, kuriai šiaip ar taip tenka užimti istorinės lietuvių aristokratijos vietą tautos gyvenime ir įgyti tikrai aristokratiškų būdo bruožų — pasiryžimą riteriškai tarnauti savo tautai ir vargstantiems jos nariams, gerbti savo dvasios laisvę, branginti religines lietuvių katalikų tradicijas ir būti savo liaudžiai religingumo, dorumo, teisingumo, tvarkingumo, darbštumo pavyzdžiu. Be dvasios aristokratizmo tauta negali gyventi. Jei dvasios aristokratai išsigimsta ar morališkai sugenda, tai juos turi pakeisti nauji aristokratai, o jei tokių neatsiranda, tai revoliucijos iškelia į paviršių pačius stipriuosius chamus, kaip tai, pav., atsitiko Rusijoj, nes supuvusių vadų liaudis nepakenčia ir nustumia juos nuo socijalinio ir politinio gyvenimo vairo.

Mūsų gyvenamoji istorijos epocha charakteringa tuo, kad pokarinis revoliucijoniškumas paveikė visus visuomenės sluogsnius: dabar ir dešinieji ir kairieji nori visas socijalinio gyvenimo problemas spręsti revoliuciniais būdais. Revoliuciniai metodai — patys primityviškieji metodai; revoliuciniai metodai nesprendžia gyvenimo uždavinių, bet tartum juos perkerta. Perkirsti visada lengviau negu atrišti, nes „kirtimo" veiksmui užtenka fiziškų jėgų ir nachališkumo. Šiandien visur jaučiamas histeriškas nervingumas ir nepastovumas, todėl tokiais laikais ypačiai reikia krikščioniško sielos aristokratiškumo, kuriam nėra nei tautinių, nei klasinių, nei luominių ribų. Krikščioniškai aristokratišką sielą gali turėti kiekvienas žmogus, ir kiekvienas žmogus gali savo sielos gražumu, savo būdo taurumu, savo šventu gyvenimu auklėti socijalinę savo aplinkumą. Niekuomet dechristijanizuotam pasauliui nebuvo taip reikalingi šventi žmonės, kaip dabar. Juo labiau žmonės nutolsta nuo Dievo, juo dramatiškesnis darosi šventumo ilgesys. Juk šiandien ne taip puolamos katalikų dogmos, kaip ju praktika.

Pagaliau reikia prisipažinti, jog tikėjimas be šventumo yra karikatūra. Tiesa, katalikams niekuomet nebuvo ir nėra svetimas savo kaltės išpažinimas ir atgaila, bet, greta to, dažnai į mūsų praktiką įsiskverbia skriaudos jausmas, tuščias dejavimas ir kitų kaltinimas. Nuolatinis skriaudos jautimas, dajavimas ir kitų kaltinimas varžo žmogaus dvasios laisvę ir trukdo eiti į tobulybę. Kada Pijus X paleido į gyvenimą šv. Pauliaus šūkį: „Viską atnaujinti Kristumi", tai Jis tuo nenorėjo sukelti dejavimų ir vaitojimų: „Viską atnaujinti Kristumi" reiškia visų pirma atnaujinti save Krstaus dvasia ir iš savęs leisti šventumo spindulius į socijalinį ir kultūrinį gyvenimą. Per kristų ir Kristuje

„Saulės“ M. Mok. seminarijos IV kurso mokinės Birutės Mačiulskytės tėvelis, eidamas savo pareigas Joniškio geležinkelio stoty, Lapkričio 4 d. buvo sunkiai sužeistas ir rytojaus dieną mirė.

Jos idėjos draugės atsiuntė „Ateities“ redakcijai tokią užuojautą:

> Birutėle, atsimink kad Tavo skausmo valandoje mes meldžiamės.
>
> *Liūdinčios su Tavim idėjos sesės saulietės*

mes turime tapti dvasios aristokratais ir tik tada pradėti žmonių gyvenimą aristokratinti Kristaus dvasia ir Jo dvasioje.

Prieš išeidamas į visuomenės gyvenimą, jaunas žmogus turi įgyti bent minimumą krikščioniškojo dvasios aristokratiškumo, kitaip jis negalės vadovauti gyvenimui, nes gaivališkai susilies su mase ir pasingai duosis nešamas gaivalinių gyvenimo srovių. Tik stipri asmenybė gali išlaikyti apoloniškas formas ir nepasiduoti dijoniziškam beformiškumui. Tai, ką senovės graikai laikė apoloniška forma ir dijonizišku gaivališkumu, katalikų supratimu, yra moralinė forma, moralinis griežtumas ir amorališkumas — gėrio ir blogio sujaukimas į vieną beformį mišinį.

Laisvamaniai atsidėję niekina viduriniuosius amžius, bet kaip tik tais laikais buvo daugiau apoloniško formingumo, negu dabar. Mūsų laikai — tai dijonizijų vyravimo laikai, t. y. tokie laikai, kada asmenybė nenori ir nebegali išlaikyti savo laisvės, susilieja su gaivaliniais mūsų sąjūdžiais ir tampa bemaž pasyviniu masių atomu. Šis gyvenimo reiškinys primena Apokalipsio pranašavimą: žmogus ant kaktos ir ant rankos užsidės žvėries žymę ir už tai užsitrauks ant savęs Dievo rūstybę. Toji „žvėries žymė“ tai ir yra moralinis asmenybės sunykimas ir jo gyvuliškas susiliejimas su mase ir su jos žvėriškais instinktais ir interesais.

Rusų rašytojas L. Tolstojus yra pasakęs: „Kai senoji karta taip sugenda, jog nebegali eiti priekin geresnio gyvenimo kurti, tuomet Dievas atsiunčia vaikų ir jaunuolių būrius, kurie naujomis jėgomis imasi to darbo, kuris pasidarė senajai kartai perdaug sunkus“. Dabartinis Popiežius Pijus XI pasakė, kad jis organizuotą katalikišką jaunimą laiko savo „akies lėlute“. Taigi ir vyriausias Bažnyčios Vadas mano, kad „Viską atnaujinti Kristumi“ gali jaunoji katalikų karta, kuriais Dievo Apvaizda pavedė atgaivinti sudrumstą, sunarplįotą gyvenimą ir pakelti jį į aukštesnį moralinį lygį.

M. Čalutka

Lodovico Ariosto

Bėga metai, amžiai slenka su savimi nusinešdami ir savo gyventojų vardus. Ne taip tačiau atsitinka su tais, kurie trumpame savo gyvenime mokėjo padirbėti žmonijos naudai, — jie įstengė savo vardus įrašyti nedilstančiuose istorijos lapuose. Tie žmonės tėra atsiskyrę nuo mūsų — anaiptol nemirę. Jie tebegyvena savo kūryboje, savo raštais tebevilgina sukietėjusias mūsų širdis, besikamuojančias žemės varguose ir rūpesčiuose. Tarp daugelio tų ypatingomis Dievo dovanomis apdovanotų darbo vyrų — menininkų, kurių jausmo, valios ir proto kūrinius žmonija nuo amžių yra linkusi minėti jų gimimo ar mirties sukaktuvių proga, yra ir įžymus vėlybojo Italijos Renesanso reiškėjas, *Liudvikas Ariosto,* kurio keturių šimtų metų mirties sukaktuvės šiais metais buvo minimos Italijoje ir užsieniuos. Ta proga ir mums pravartu susipažinti, nors ir paviršutiniškai, su jo gyvenimu ir kūryba.

Liudvikas Ariosto gimė *Reggio Emilijoje* 1474 m. rugsėjo 8 d. Ferraros kunigaikščiams ištikimoje šeimoje. Iš pat mažens linko į mokslus, įdomavosi prieš jo akis atsiskleidžiančiomis gamtos grožybėmis. Dar berniukas būdamas, anų laikų papročiu, mokėsi teisių ir literatūros, kurią vėliau iš šaknų išstudijavo. Jaunojo studento gabumai menui tokie buvo žymūs, jog šešioliktuosius metus beeidamas, jau rašė labai puikius lotyniškus eilėraščius, elegantiškas odes, patraukiančias mokytojų dėmesį. Jo auklėtojai paprastai sakė: „Quel ragazzo fará parlare di sé" (tas berniukas pragarsės). Iš tikrųjų, ši paprasta pranašystė po keliolikos metų visiškai išsipildė: visoje Italijoje skambėjo Ariosto vardas. Su dideliu godumu jaunasis kūrėjas skaitė lotynų klasikus, semdamas iš jų savo dvasiai peno. Jo būdas buvo gana švelnus ir rimtas. Gyventi mėgo nuošaliai, gamtoje: turėjo idiliškų palinkimų. Gražios Ferraros apylinkės, žaliomis pušimis apaugę neaukšti kalneliai jį viliodavo ir žavėdavo. Visas savo laisvesnes valandas praleisdavo ten svajodamas po žydruoju Italijos dangumi, mąstydamas, kontempliuodamas.

Netikėtai 1500 m. mirus tėvui, Liūdas atsidūrė nepalankiose gyvenimo sąlygose, kurios jį atitolino nuo kūrybos, priversdamos rūpintis savo ir šeimos pragyvenimu. Kad uždirbtų duonos kąsnį, tampa *Estės* kardinolo sekretoriumi. Kardinolas naudoja jį politiniams reikalams, o tatai, be abejo, rodo didelius Ariosto gabumus ir apsukrumą. Su dideliu nepasitenkinimu jis važinėdavo įvairiais kardinolo reikalais, pertraukdamas ramias literatūros studijas, mėgiamą ramybę ir vienumą, o tai Ariosto labai mėgo. Taip ištikimai tarnavo savo ponui gana ilgai, visas laiko nuotrupas sunaudodamas kūrybai. Savo *„Pasiutusį Rolandą"* — veikalą,

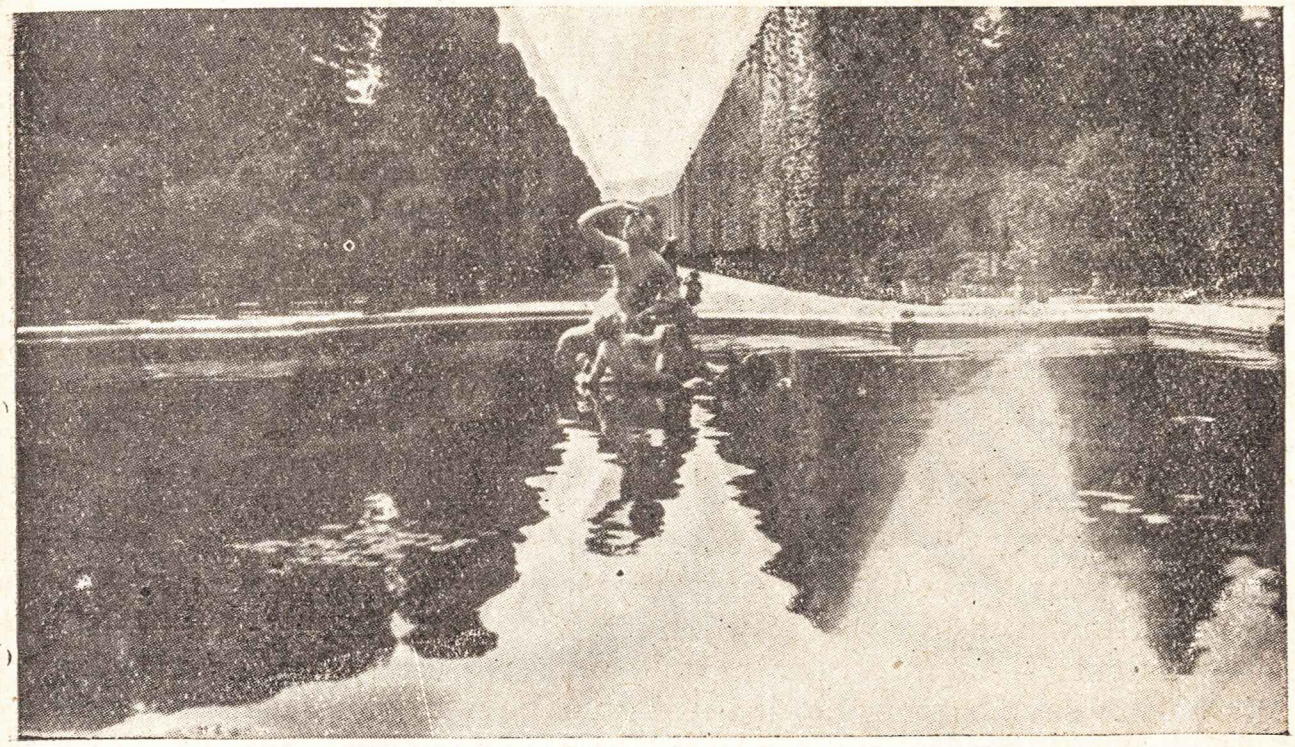

Viena. Nimfų fontanas. „N. R.“ kl.

kurs pagarsino pasauly Liūdo vardą — pradėjo kurti 1503 m., o išleido 1516 m.; jį dedikavo kardinolui. Bet nei knygos dedikacija neįstengė kardinolo paveikti: sekančiais metais atleido jį iš tarnybos už tai, kad atsisakė važiuoti drauge su juo į Vengriją, naująją jo rezidenciją.

Vėliau perėjo tarnauti kunigaikščiui Alfonsui, pasiimdamas Garfagnanos gubernatoriaus valdžią, kuri buvo jam gana pelninga. Savo pareigas atliko sąžiningai ir vykusiai. Po trejų metų, pagerėjus finansinei būklei, grįžo Ferraron, kame nusipirko žemės sklypelį su kukliais nameliais, kur norėjo ramiai praleisti paskutines savo gyvenimo dienas. Dar ir tada rašė kunigaikščio dvarui komedijas, taisė ir papildinėjo didžiąją savo poemą, kurios 1521 m. jau buvo išėjusi antroji laida. Po vienuolikos atsidėjusio darbo metų pasirodė nauja laida, daug pataisyta ir papildyta. Mirė 1533 m. liepos 6 d., palikdamas dar gyvą žmoną ir vienintelį sūnų Virginijų, kurs buvo dešinioji jo ranka Garfagnaną valdant.

Ariosto, lyrikas, satyrikas, komikas ir epikas. Kaipo lyrikas Ariosto maža pasižymėjo. Šioje srity darbavosi dar perdaug jaunas būdamas ir paliko visai nublukusius pėdsakus elegijoj, odėj ir epigramoj. Parašė keletą satyrų, kuriose su giliu atvirumu kalba apie savo nuotykius, paliesdamas ir ano laiko žmones. Prisidengęs šiurkščiu, bet lengvai permatomu šydu, pajuokia ir patį kardinolą, kurs taip žiauriai su juo pasielgė po ilgų ištikimo tarnavimo metų. Parašė keletą komedijų, kurios, nors ir parodo nemažą autoriaus produktingumą, tačiau neturi didelės

reikšmės pasaulinei literatūrai. Mat, autorius niekuomet nemanė būti komiku pilnoje to žodžio prasmėje, o kūrė tik kunigaikščio prašomas. Visos tos komedijos yra klasikų imitacijos tiek intryga, tiek pačių personažų atvaizdavimu. Be to, situacijas ir epizodus dažniausiai vaizduoja nepadorius, atsiduodančius Plautu ir Terencijumi. Ariosto nebūta gero psichologo: analizė visai negili, trūksta veiksmo. Kai kur trūksta saiko ir tikrovės pajautimo. Vis dėlto kai kurie charakteriai yra gyvi ir tikri, atsiduodą moderniškumu, o tai, be abejonės, yra nemažas autoriaus pliusas. Patys dijalogai labai gražiai apdirbti — pilni gyvumo ir nuoširdumo.

Bet ne dėl to jis minimas, ne dėl to ant jo mirtingų liekanų vainikai klojami, ne dėl to jo vardas iš kultūros istorijos neišnyksta. Kada girdi skambant Ariosto vardą, prisimeni kūrėją, kurs savaime stoja į italų literatūros centrą, kaip Rafaelis į dailės ir Bramantas į architektūros.

Ariosto — nemirtingo *„Pasiutusio Rolando“* autorius. Jame jis paliko savo asmenybę, jį kurdamas beveik per visą savo amžių. „Pasiutęs Rolandas“ savo pasakišku ir savotišku turiniu yra glaudžiai susijęs su Boiardo kūriniu *„Įsimylėjęs Rolandas“*. Kai kurie kritikai jį vadina pastarojo veikalo tąsa ir gilesniu išvystymu.

Šis kūrinys tikras lakios poeto fantazijos žaidimo vaisius, pavaizdavimas to riterių pasaulio, kuris ne vieną kūrėją įkvėpė, pažadino kurti. Savo poemai medžiagos Ariosto pilnomis rieškučiomis sėmės iš antikinių ir naujųjų knygų. Daugelį epizodų, kurie kitur visai paviršutiniškai nupasakoti, Ariosto kuo puikiausiai išreiškė, todėl jie be priekaišto priskirtini italų literatūros „aukso amžiui“. Ten, kur iš klasikų paskolyta ne tik medžiaga, bet dar ir forma, žodis, scena, personažai, aprašymai, palyginimai, metaforos ir net epitetai, prisimena skaitytojas ir vietas, iš kurių tai buvo imta. Bet vis dėlto tai sunaudota labai saviškai, ir skaitytojui krinta į akį nepaprastas viso veikalo scenų švelnumas. Jei tiesa, kad ryškiausia autoriaus fotografija yra jo kūryba, tai šią tiesą stipriausiai paremia Ariosto kūryba. Visas jo charakterio švelnumas, visi idiliški palinkimai sėkmingai įspausti į veikalą. Scenos, kurios kitų kūrėjų veikaluos sukelia šiurpą, čia neturi jokio skausmo jausmo: pati mirtis jo veikėjams nėra skaudus dalykas.

Bet jei daug kas Italijoje gali girtis galįs atmintinai padeklamuoti ištisą Dantės „Dieviškąją Komediją“, niekas nedrįsta padeklamuoti nė vienos Rolando giesmės, kur pilna ne tik bėgimų ir susirėmimų, bet dar ir optiškų iliuzijų. Yra personažų, kurie atrodo užimą veik visą poemą, o jei eini tai pasitikrinti, pastebi, kad jie ten nefigūruoja daugiau už bet kurį antraeilį veikėją. Pavienių situacijų vaizdavimas yra taip imponuojąs, taip įsiskverbiąs į skaitytojo širdį, jog negali pamiršti veikėjų, ir, vos tik jie pasirodo kurioj vietoj, iškart juos pažįsti.

Mūsų ežerai. „N. R.“ kl.

Kitas Rolando kūrinio žavingumas pasireiškia fantastiškų stebuklų aprašymu; jie slenka pro mūsų akis, pavidale įvairiausių pinklių ir kliūčių, iš kurių taip sumaniai išsisuka Rolando didvyriai. Čia autorius moka taip supainioti įvairius incidentus, jog beskaitančiam nelieka jokio išeities kelio. Tačiau pats kūrėjas tai suranda. Tas pasaulis, mums pilnas nelauktų situacijų, autoriaus proto reguliuojamas kaip laikrodis, kurio kiekvienas ratelis yra savo vietoje reikalingoms funkcijoms atlikti. Tos avantiūros, panašios į tikrus priepuolius, yra apsvarstyti metmens, iš kurių Ariosto išaudė puikų literatūros audeklą.

Kas nori giliau įvertinti su kokia nuostabia išimtimi jis valdo tą pasaulį, teatkreipia dėmesį į perėjimus iš vieno epizodo į kitą, tepastebi kokiu naturalumu iškrypsta iš komiškumo į tragiškumą, iš idiliškumo į karingumą, iš tamsos į giedrą.

Tas scenų kaitaliojimo menas slepia savyje ką tai nepaprasto, dvelkia kažkokiu magiškumu. Jis vedžioja skaitytoją po neišeinamus labirintus, kuriuose pergyveni jausmą, kad jau nebėra vilties išeiti, arba, vieną kartą išėjęs, neprašytum, rodos, nieko kito, kaip anuo metu Voltaire, kaip vėl pradėti iš pradžios.

Maža tėra veikalų Italijoje ir užsieniuose, kurie pasižymėtų tokiu aprašymų, scenų, charakterių, dramiškų situacijų įvairumu ir universalumu, tokiu įkvėpimo nuoširdumu, tokiomis meno grožybėmis.

Italų Renesanso dvasią, ūžiančią pražūtingais epikūrinių siekimų — gėrėjimosi gyvenimu ir žmogiškomis svajonėmis — keliais Ariosto ryškiausiai ir tobuliausiai išreiškė.

Roma, 1933 Šventieji Metai.

Ged. Grigaliūnas-Glovackis

Grafas Steponas Szėchėnyi

Likimas vengrams nevisados buvo palankus; iš visų pusių priešų apsupti, vengrai turėjo būti visados pasiruošę, trimitams sugaudus, šokti ant arklių ir joti į karą. Daug metų turėjo jie kovoti su turkais, kurie niokojo jų kraštą.

Kas suskaitys lavonus, kurie laikui bėgant nuklojo Vengrų laukus. Kiek gynėjų kraujo įsisunkė juodon žemelėn. Bet iš didvyrių kraujo kilo naujos kartos, o šios dar drąsiau aukojos tėvynės gerovei.

Būta kilniųjų vengrų giminių, kurios mūšio lauke pasižymėdavo karžygiškumu bei drąsa, o taikos metu gerais patarimais.

Anuo metu neužteko mokėti gerai kovoti; tam tereikėjo jėgos ir užsidegimo. Bet didesnių jėgų reikalavo pokario laikas, kada reikėjo atstatyti sunaikintos šalies gerovė. Tokiu laiku geri patarimai yra vertingesni už riterių drąsą kovos lauke.

Išmintingų patarimų gali teikti tik gabūs, daug mokyti, įsigiję plačių ir gilių žinių asmens. Ne visi tinką būti patarėjais, valstybės ir visuomenės vyrais. Todėl asmens, sugebą šaliai duoti ko nors naudingo, o ypač naujo, neužmirštini ir gerbtini.

Prie tokių Vengrijos kilniųjų giminių priglausė ir Széchenyi giminė. Tai buvo žmonės tutingi, visados pasiruošę tėvynės gerovei pasiaukoti.

Pirmoje praėjusiojo šimtmečio pusėje itin išgarsėjo vienas šios giminės atstovas, grafas Steponas Széchenyi, kurį visa tauta vadina „Didžiausiuoju Vengru".

Bronzos paminklas, kurį dėkinga tauta jam atminti Budapešte pastatė, ilgai stovės, bet dar ilgiau minės jį tauta, nes savo darbais užsipelnė, kad pasaulis jo neužmirštų.

Steponas Széchenyi gimė 1792 mt. rugsėjo 21 d. kilmingųjų šeimoje, kurios garbė visoj Vengrijoj skambėjo. Jo tėvas visados stengėsi būti tos garbės vertas. Jo turtai įgalino jį būti labdariu. Jei reikalas eidavo apie bendruomenės gerovę, jis gausiai aukodavo. Jis be ko kita yra vangrų muziejaus Budapešte įsteigėjas.

Jauniausias jo sūnus Steponas, sekdamas geru tėvo pavyzdžiu, gerumu, darbštumu ir garbe pralenkė net savo tėvą.

Tėvas, matydamas sūnaus gabumus, pats jį mokė ir auklėjo, rodė kelius, kuriais eidamas galėtų būti naudingas savam kraštui.

Steponas tėvo mokslu domėjosi ir kiekvieną jo žodį dėjosi savo galvutėn ir širdelėn, kad niekados jų neužmirštų.

Svajojo apie darbą, apie pasiaukojimą mylimam vengrų

kraštui, už kurį nieko geresnio, meilesnio, gražesnio nežinojo. Karžygių kraujas tvinksėjo jo gyslose, o senolių pavyzdžiai rodė jam dar jaunam gyvenimo takus.

— Sūnau, atmink, — sakydavo jam tėvas, — kad savo gimtąją šalį reikia mylėti ir tik jai gyventi. Karai jau praėjo, bet darbo laikas Vengrijos gerovę kelti kaip tik dabar. Jis labai reikalingas, tačiau sunkus. Pirmiau, jei nebijojai prarasti gyvybę, jei tik turėjai Damasko kardą, galėjai pulti priešą. Dabar viskas kitaip. Dabar niekas tau su ginklu nepastos kelio, ugnimi ir kalaviju neniokos mūsų šalies bet dabar sutiksi priešų su baisesniais ginklais; šiuos sunkiau nugalėti.

— Kokie gi tai priešai? — klausė Stepas.

— Visi tie, kurie nurodo tautai blogus kelius ir priverčia jais eiti, kurie savo kalbomis lieja į žmonių širdis neapykantą, kurie trukdo ramiai dirbti.

— O, kokie tai blogi žmonės.

— Tikrai negeri. Užmiršta ar nesupranta, kad tuo visu nieko gera nepadarys.

— Šie žmonės, tur būt, nemyli Vengrijos?

— Vieni nemyli, nes yra kitataučiai, kiti, nors ir vengrai, nesupranta ką daro ir tik kliudo.

— Kodėl taip daro? — klausė Stepas.

— Mat, jie galvoja tik apie save, apie savo turtus, o apie kitų gerovę nė nepamano.

— Bet juk taip elgtis nepadoru!

— Tavo tiesa, mano vaike. Jiems terūpi jų pačių reikalai, jei kiti dėl jų kaltės kenčia smūgius, jie tyčiojasi.

— Man rodosi, kad reikia mylėti visus žmones, o labiausiai savo tautiečius!

— To moko tikyba. Bet ne visi taip elgiasi.

— Aš, mielas tėve, nesielgsiu kaip šie!

— Yra taip pat momentų, kada reikia kitiems daugiau padaryti, negu sau. Jei gali, šelpk kitus, nenorėdamas, kad už tai tau dėkotų kas. Nieko nesigailėk: nei darbo, nei turto, nei gyvybės.

— Paseksiu tavo patarimais, tėve!

— Ne tik sek geru pavyzdžiu, bet stenkis padaryti daugiau, negu kiti. Pasitenkink mažu, būk pasiruošęs pasiaukoti už savo tėvynę.

— Mano tėve, kokie gražūs brangūs tavo pamokymai. Iš tavo kalbų aš daugiau išmokstu, negu iš daugybės knygų! — sušuko Stepas .

— Kalbu tau tik apie tai, ką pats per daug metų išmokau. Daug dirbau ir daug patyriau. Visa to noriu ir tave išmokyti, nes trokštu, kad mano sūnus nepadarytų man gėdos...

— To tai nebijok, mano tėve. Tavo žodžiai mano širdyje: elgiuos taip, kad tau patikčiau.

— Kai pasitrauksiu iš šio pasaulio, liksi vienas, bet mano dvasia bus su tavimi ir džiaugsis, jei eisi gerais keliais.

Tokio tat tėvo globoje buvo auklėjamas Steponas, o visi, kurie jį pažino, sakė, kad jis išaugs geru žmogumi. Bet niekas tada dar nežinojo, kad iš jo išaugs garsus vyras, kurio vardas aukso raidėmis bus įrašytas į vengrų istorijos lapus.

Šaly viešpatavo taika, o Stepas norėjo įgyti karo garbės. Įstojo ulonu į austrų kariuomenę ir dalyvavo prancūzų kare.

Jau tuo laiku jis buvo laikomas drąsiu ir išmintingu jaunuoliu. Jis buvo dažnai siuntinėjamas svarbiais valstybės reikalais, bet tuo visai nesididžiavo, nes manė, kad drąsa ir apsukrumas turi būti kario ypatybės.

Karui pasibaigus, išstojo iš kariuomenės. Šį luomą jis mėgo tik tada, kada būdavo karas. Nemėgo sėdėti be darbo, todėl dabar nutarė susipažinti su kitais pasaulio kraštais. Jis tikėjo, kad ten daug ko nauja išmoks ir grįš į savo kraštą daug žinąs ir patyręs.

Norėjo dirbti savo kraštui, bet jautėsi per jaunas ir per silpnas. Jam trūko žinių, prityrimo. Tad iškeliavo į Prancūziją ir Angliją. Kelionėje stebėjo žmones, jų gyvenimą. Kiekvienas geras dalykas jį domino, jis galvojo, ar negalima bus pritaikyti jo savo krašte. Gerai žinojo, kad daug bloga yra Vengrijoj; norėjo tad padėti savo kraštui, išnaikinti tas blogybes, bet jautė galėsiąs tai padaryti tada, kai įsigis pakankamai mokslo ir prityrimo, surinkto keliaujant po pasaulį.

Iš tikrųjų, Stepas į tėvynę grįžo netuščiomis. Į tėvynę sugrįžusį jaunąjį grafą Steponą Széchenyi pasitiko gausūs ir geri jo draugai. Jaunas, gabus, išauklėtas ir malonus jaunikaitis patraukė prie savęs visus bendramanius. Jie visi džiaugėsi, kad įgijo naują draugą sunkiam savo darbui. O tas draugas buvo šviesesnis net už juos pačius, nes buvo daug keliavęs ir keliavęs ne malonumui, o pasimokyti.

Széchenyi tuoj susipažino su einamaisiais krašto reikalais, jo būkle; nusiminė, bet vilties nenustojo. Rado daug bloga, tad nutarė su tuo kovoti. Bendramaniai dažnai pas jį rinkdavosi ir aptardavo valstybės reikalus.

Stepono visur buvo pilna — jis norėjo viską pamatyti, su viskuo susipažinti. Nieko greit nesprendė, nes žinojo, kad tokio sprendimo padariniai labai liūdni.

1825 metai Széchnyi'o gyvenime labai svarbūs. Austrijos ciesorius, o kartu ir Vengrijos karalius, Rugsėjo mėnesį sušaukė Presburge seimą. Prieš pradedant seimo sesijas, turėjo įvykti ciesoriaus Pranciškaus žmonos, Karolinos Augustos, vainikavimo iškilmės.

Puikūs karaliaus dvariškiai pripildė miestą; netrūko taip pat kilmingiausiųjų vengrų ir asmenų, atvažiavusių į seimo

susirinkimą. Visi laukė vainikavimo iškilmių, bet dar labiau jiems rūpėjo seimo posėdžiai.

Vainikavimo iškilmės baigėsi. Kažkokia keista nuojauta apėmė susirinkusius į seimą. Visi galvojo, kad šis seimas turės Vengrijai nepaprastos svarbos.

25 Rugsėjo dieną prasidėjo seimo posėdžiai. Didikų salėje pirmininkavo jaunasis Széchenyi. Tie, kurie jį pažinojo, tikėjo, kad jis nebus kieno nors norų marijonetė, bet pasirodys kas yra vengrų tautai naudinga, reikalinga ir būtina.

Šis seimas truko dvejus metus su pertraukomis. 1827 mt. pats ciesorius savo kalba jį uždarė, prižadėdamas vengrams tėvišką savo globą.

Széchenyi vardas buvo visos tautos lūpose. Visi vertino jo darbus, tai, ką gero jis savo kraštui seimo metu buvo padaręs.

Pats svarbusis jo darbas Presburgo seime — nutarimas Badapešte įkurti akademiją. Tokios aukštos mokslo įstaigos vengrai dar neturėjo, nors ir buvo jiems labai reikaligna. Széchenyi keliaudamas matė, kokią didelę reikšmę turi tos mokslo įstaigos, todėl ir buvo pasiūlęs įsteigti Budapešte panašią įstaigą.

Jo pasiūlymas buvo priimtas su džiaugmu, o kai jis pats akademijai statyti paaukojo 60.000 guldenų, tuoj iš visų pusių pasipylė gausios aukos. Greitu laiku buvo įsteigtas geležinis fondas, kuris turėjo užtektinai lėšų darbui pradėti.

Budapešto akademija ir dabar dar veikia. Su jos garbe auga ir tautos dėkingumas jos įkūrėjui, kuris ne tik šiuo darbu įamžino savo vardą.

Matydamas krašto vargą, jis išleido savo raštus, kuriuose duoda tautai patarimų ir išdėsto savo žinias, įgytas užsieniuose.

Ne visiems jo sumanymai patiko, bet vistiek visi turėjo pripažinti, kad Steponas gyvena bei dirba tik savo tautai, net savęs atsižadėdamas.

Pinigais ir savo žiniomis stengėsi visus trūkumus pašalinti: neturėjo vengrai teatro, įsteigė jį 1832 met.; neturėjo muzikos mokyklos, ir ją įkūrė savais pinigais. Žodžiu sakant, per ilgus metus visur buvo pastebimi Stepono darbo vaisiai.

1832 metų Gruodžio mėnesį susirinko naujas seimas.

Buvo daug reikalų, kuriuos Steponas norėjo sutvarkyti valstybės naudai, bet atsirado ir tokių, kurie jo planams griežtai pasipriešino.

Kraštas buvo varge. Didžiausi mokesčiai gulė tik ant liaudies pečių. Vieni kilningieji, nors ir turėjo didelius dvarus bei daugybę pinigų, mokesčių nemokėjo. Széchenyi tai matė. Jis norėjo, kad visų teisės ir pareigos valstybei būtų vienodos.

Norėdamas sulyginti abiejų luomų teises, sugalvojo štai ką.

Tarp Pešto ir Budo turėjo būti pastatytas Dūnojaus tiltas. Tiltas atsiėjo brangiai, bet buvo tikimasi išleistuosius tilto statybai pinigus kad ir pamažu kaip nors surinkti. Széchenyi pasiūlė, kad kiekvienas, einąs per tiltą, mokėtų tam tikrą mokesnį. Tiltas buvo statytas visiems: ir ūkininkams ir didikams, todėl visi, kurie juo naudojosi ir turėjo mokėti.

— Gerai gerai, Széchenyi! — sakė jo draugai, — tuo mažmožiu pradėjęs, didelių dalykų pasieksi.

— Taip ir aš manau, — atsakė, — kodėl vieni turi dirbti ir mokėti, kiti gi tinginiauti ir visa kuo naudotis? Esame visi žmonės, ir visų turi būti vienodos teisės, visus turi spausti vienodos prievolės.

Didysis vengrų karalystės teisėjas Cziraki pyko dėl tokio Széihenyi projekto.

— Tas, kas bando panaikinti amžinas didikų teises, yra mūsų priešas.

— Jei tamsta pasakytum tai kokiam gatvės vaikėzui, tai tas, gal būt, ir patikėtų! — atsakė ramiai Széchenyi.

— Kaip tat?

— Pasakyk tamsta man, kas kėsinasi ant didikų teisių?

— Tamsta! — sušuko Cziraki, visai supykęs.

Széchenyi išdidžiai išsitiesė:

— Prašau atsiminti, kad ir aš pats esu didikas, neblogesnis už jus visus, ir kad pats kartu su kitais mokėsiu tilto mokesnį.

— Taip taip, — pritarė jo draugai — tavo tiesa, Steponai.

Stepono planas buvo pagirtas ir priimtas.

Tada Cziraki prisiekė, kad per visą savo gyvenimą tilto neperžengsiąs ir nė grašiaus nemokėsiąs.

Bet ar nevertėjo juo tik pasijuokti: ar ne protingiau pereiti upę tiltu, nedaug sumokant, negu keltis laiveliu ir sumokėti keltininkui kur kas didesnius pinigus!

Po pirmojo laimėjimo Széchenyi varė savo darbą toliau, nežiūrėdamas, kad tuo įsigijo daug priešų. Ryžosi dirbti visuomenės gerovei, nors ir pati visuomenė tam pasipriešintų.

1844 met. turėjo būti sprendžiamas svarbus reikalas. Buvo pasiūlyta nutarti, kad visi valstybės iždui mokėtų mokestį. Didikai tam visados pasipriešindavo.

Széchenyi kalbėjo:

— Jau trisdešimt metų praėjo nuo to laiko, kai buvau pasiųstas į Bliucherio stovyklą. Atvykau ten švintant. Įėjau į kareivių palapines ir matau, kaip jie pudruoja plaukus ir ūsus; įėjau į generolo palapinę — ten tas pats. „Buvau tikras, — tariau, — kad jūs tik paraką pažįstat". Į tai Bliucheris atsakė: „Šiandien tikimės didelės pergalės, todėl taip ir puošiamės". Ir aš taip pat — kalbėjo toliau Széchenyi — jaučiu, kad šiandien Vengrijai bus ypatinga diena, todėl ir apsirengiau šventadieno rūbais.

— Tegyvuoja Széchenyi! — buvo sušukta. Daugelis, kaip ir jis, tikėjosi, kad visuomenės gerovė nugalės didikų savimeilę.

Bet atsitiko kitaip. Iš didikų buvo pareikalauta 10.000.000 guldenų mokesčių už ketverius metus. Kai kurie didikai nenorėjo apie tai nė girdėti, kai kurie gi siūlė tik 4.000.000 guldenų. Tokiu didikų šykštumu liaudis ir kilnesnieji kilmingieji piktinosi. Kai kurie kilnesnieji didikai, nieko nelaukdami, sudėjo reikalaujamąsias sumas. Sumokėjo ir Széchenyi.

Széchenyi, principų ir tiesos žmogus, nors ir buvo visų gerbiamas, tačiau liaudies, kuriai jis daugiausia dirbo, meilės nustojo. Karšta liaudis mėgo kovas ir gerbė tą, kuris ją kovoti ragino. Széchenyi norėjo išvengti naminio karo su Austrija. Atkakliai jis gynė vengrų teises, tačiau ramia diplomatija, o ne jėga, kurios nekentė.

— Reikalaukime to, kas mums priklauso, — sakydavo, — bet darykime tai ramiai; ne trokškime karo, nes karas nieko gera neatneš, tik sunaikins kraštą.

Liaudis susirado kitus mylimuosius.

Széchenyi dėl to labai nusiminė.

Atsitiko taip, kaip Széchenyi pranašavo.

Sukiršinta liaudis panorėjo užimti svarbesniuosius miestus, kad karui iškilus galėtų juose gintis. Planuota pirmiausia pulti Budą, kurią gynė stipri įgula. Liaudį skatino pasklidusi žinia, kad tie, kurie ragina kariauti, mano Budą atiduoti liaudžiai. Széchenyi'ui buvo aišku, kad tuo atveju karas tikrai būtų pralaimėtas.

Széchenyi be galo nusiminė.

Draugai jį ramino.

— Nusiraminkit, nevarginkit manęs ir savęs. Gerai žinau, kas dedasi; jei ne šiandien, tai ryt prasidės kovos. O kokia iš to nauda? Būsime dar neturtingesni, kaip dabar. Žus tūkstančiai darbą galinčių dirbti vyrų, o nieko gero nelaimėsime.

— Pamatysime, kuo tai pasibaigs; dabar tik prašome tave — neliūdėk. Tu mums visiems esi reikalingas, tu pirmas išmokei mus dirbti; kur pažvelgsi, visur matomi tavo darbo vaisiai. Neliūdėk! Tai, ką sukūrei, tebūnie dabar tavo laimė.

— Kaip tik tie darbai mane ir stumia į liūdesį. Džiaugiaus, kad galiu visuomenei ką gera nuveikti, kad mano darbai randa krašte paspirties, kad jūs mane supratot ir man padėjot. O tas džiaugsmas veltui: pati tauta tuos darbus sunaikins.

— Mes tau visados padėsim!

— Jūs padėsite, bet pažvelkite, ką kiti veikia? Viską užmiršo! Tai, kas per daug metų su tokiu atsidėjimu buvo atlikta, dabar žus.

Negalima buvo išsklaidyti liūdesio debesų nuo kilnaus vyro kaktos. Jis liūdėjo dėl visa, kas aplink jį darėsi.

Širdingiausia draugų užuojauta nieko nepadėjo. Niekas negalėjo duoti gero patarimo. Széchenyi nuvažiavo pas Vengrijos palatiną, t. y. ciesoriaus vietininką. Ilgai su juo tarėsi, bet ir pasitarimai buvo nesėkmingi: karas turėjo įvykti. Széchenyi to negalėjo pergyventi.

Grįžo atgal Dunojum nusiminimo, neišmatuojamo skausmo kankinamas. Kuone iš proto eidamas Széchenyi šoko į vandenį. Tačiau jį išgelbėjo. Manyta, kad tikrai jis pamišo.

Giminės nuvežė jį į psichijatrinę ligoninę Diobingene, netoli Vienos. Čia daktarų prižiūrimas ligonis nurimo, jo sveikata pamažu grįžo. Išgijo, tačiau iš ligoninės nepasitraukė. Jam buvo reikalinga tyla ir ramybė, o savo krašte visa jį būtų kankinę ir žeidę.

Daug skaitė, retkarčiais rašė.

Vengrų-Austrų karas pasibaigė, vengrai jį pralaimėjo. Nugalėtieji įsitikino, kad Széchenyi buvo teisus. Nepaklausę jo patarimų kraštą sužalojo ir dabar gailėjos, bet... per vėlai.

Taikai grįžus, vėl prasidėjo tylus, tačiau atkaklus ir lėtas darbas: reikėjo atstatyti visa, ką karas sugriovė. Spaudoje pasirodė pasiūlymų pertvarkyti Széchenyi įkurtą akademiją. Széchenyi, tai sužinojęs, pradėjo rašyti straipsnius, kuriais energingai atmetė siūlomuosius pakeitimus, nurodydamas jų kenksmingumą.

Diobingene lankė Széchenyi senieji jo draugai. Mėgo su jais kalbėti bei nagrinėti Vengriją liečiančius klausimus.

Širdingiausio Széchenyi draugo barono Josikos mirtis galutinai nepasveikusį ligonį smarkiai sujaudino. Tuo pat metu ištiko jį nauja, bet jau paskutinė nelaimė, kuri nulėmė liūdną Széchenyi likimą.

Vienos policija gavo slaptą žinią, esą. Széchenyi ruošiąs prieš Austriją sąmokslą. Buvo padaryta pas jį krata, ieškota kokių nors kaltės įrodymų.

Tai buvo nepaprastas smūgis Széchenyi'ui. Toks įtarimas labai jį sujaudino, ir jis vėl susirgo.

Besirgdamas tragiškai mirė 1860 mt. kovo 3 d.

Atsikvošėjusi Vengrija gedėjo šio kilnaus ir gabaus vyro; dabar jau nebebuvo nė vieno žmogaus, kurs nemokėtų jo įvertinti.

Metinės jo mirties sukaktuvės buvo atšvęstos Kasino, kurį pats Széchenyi buvo įkūręs. Kasmet susirenka šio kasino nariai į bendrą posėdį ir paeiliui geria iš taurės, Széchenyi tam klūbui paaukotos. Jose buvo nurodyta, kad visiems, o ypač Vengrijos jaunuomenei, Széchenyi yra pavyzdys: šį kilnų ir išmintingą vyrą visiems verta pasekti.

O bronzinis paminklas liudija vengrų tautos dėkingumą ir amžinai kalba apie kilnius vyrus, kurie tėvynės gerovei ne tik dirbti, bet ir mirti pasiryžta.

*
* *

Ten ilsisi garbingai kritusieji. Ten pagarbiai jie minimi; pamaldžiai sulenkiami keliai prie jų kapo, o širdis prašo Viešpatį jiems amžinos šviesos. Ten senelis pasakoja apie tuos įvykius, grubių žodžių srovę paįvairindamas skaudžiais atsidūsėjimais ir ašara nuriedančia. Ir matai, kad ne pasaką seka apie užburtą pilį, o skaudžią tikrovę apie lietuvio širdį, tikėti užburtą, meilės ištroškusią, šviesių aukštybių.

Ir kada pamatai nuriedančią ašarą, supranti ir tari sau, kad Kražių žaizdos dar neužgijusios. Žaizdos dar alma, dar teka šviežias, skaudaus tragizmo suteikdamas tiems įvykiams, kurie tautai tapo jos tikėjimo, meilės ir pasiaukojimo mitas.

Puikus tas mitas! Ne subtilios kūrėjo vaizduoklės išaustas, o lietuvio širdies, prieraišumu ir idealizmu plakančios, mitas — drama žiauraus, kultūros nepaliesto rytų despitizmo sukurtas Kražių bažnyčios arenoje.

Sunkus buvo mūsų gyvenimas — jo įvairenybės ir dvasios penas ne kultūriniai laimėjimai, o botago kirčiai, kuriais gyveno ir mito tauta. Bet smūgius lydėjo nubudimas. Despotas nejautė jo ir nematė. Jis norėjo marinti, o budino, norėjo naikinti, o kūrė. Kūrė lietuvio būdą, kūrė dvasios vertybes, kūrė idealizmą, nes lietuvis turėjo progą savo krauju pabrėžti, kad didesnių už gyvenimą dalykų esama, kad verta dėl jų mirtį — tad kokio tauraus ir kieto būdo lietuvio esama!

Tat buvo ano meto pamokos, gyvybę ir kraują kaštavusios, lietuvių tautą idealistų tauta išgarsinusios, prie pirmųjų krikščionių nukankintuosius priartinusios. Jie — mūsų šventieji, mūsų garbė ir pasididžiavimas, kaip didžiuojamasi tais, kurie ant kryžių sudegė, kuriuos žvėrys arenose sudraskė. Vai, taip noris, kad šių dienų gyvenimo idealizmas rezonuotų anoms idealizmo pamokoms, nes ši diena visai nepateisina kritusiųjų kraujo.

Tad, Lapkričio 22 d. švęsdami anų skaudžių įvykių dar tik 40 m. sukaktuves, įsigilinkim į jų prasmę ir pasiryžkime save ir Lietuvą restauruoti to garbingo tikėjimo, pasiaukojimo ir idealizmo dvasia.

Heinrich Zerkaulen

Klaudijaus Pijaus išvykimas ir sugrįžimas

Iš šiemet išėjusio romano „Die heimliche Fürstin".
išvertė Jonas Mikulevičius

Ona Hesebrotienė liovėsi juokusis. Ji stovėjo prie dailininko stovų, apšviestų blėstančio vakaro šviesos. Ant jų gulėjo baigiamas paveikslas, kuris vaizdavo meilią porelę — vyrą ir moterį senatvėje. Moteris laiko rankoje veidrodį, o vyras, visa galva už ją aukštesnis, žiūri į jį pro jos petį; jame aiškiai atsispindi jo veidas. Auksiniame veidrodžio rėme išrašyti žodžiai: „Mors vincet". Ar dėl šių žodžių porelės veidai toki rimti ir susikaupę?

Kliaudijus Pijus atmetė atgal siaurą, tamsią galvą, lyg nieko nesuprasdamas. Nenorėdamas suprasti. Heselrotienė klysta. Naujieji mokslai, kuriuos jam mini mokytojo žmona, juk nėra nei Jono Huso, nei vienuolio Liuterio mokslai. Aišku, ji nesupranta jo. Juk jis tik nori madoną nupiešti, jis, Kliaudijus Pijus. Kad tik jis galėtų. Jis žino jau ir paveikslo motto. Tačiau ne „Mors vincet", kurį pasirinko mokytojas savo autoportretui. Ir ne blankiame aukse spindėtų tie žodžiai. Tvaskančiame raudonume liepsnotų tie ženklai, kurie dega kuris laikas jo širdyje, dėl kurių jis nustojo ramybės, užmiršo darbą ir maldą.

„Bella Philippina" skambėtų tie žodžiai. „Džiaugsmas, kančia, ilgesys". — Labąnakt, ponia Heselrotienė, — tarė Kliaudijus Pijus, sprukdamas pro duris, nė atsakymo nelaukdamas.

Visa prasidėjo iš to, kad jis vienui vienas pasauly. Jei visumet vienas pasilikčiau, galvojo Kliaudijus Pijus... Užsispyrimas, išviję̨s jį iš dirbtuvės, seniai jau buvo išnykęs. Liko tik jaunuolis, kuriam maloniausia būtų priglausti galvą prie motinos krūtinės ir nuoširdžiai išsiverkti. Ar jis galėtų verkti prie Onos Heselrotienės? Arba savo mokytojo? O, ne.

O gal prie panelės Filipinos Velserytės?

Kliaudijus Pijus krūptelėjo. Verkti prie Bella Filipinos? Jis sukando lūpas ir pats iš savęs tyčiojos šį akimirksnį. Siusdamas žengė jis į priekį, bet daugiau svyravo, negu ėjo.

Aišku, jis tai pats matė, kad jis pasidarė nebenaudingas. Nei jam darbas sekės, nei jam daina liejos, nei jis melstis galėjo.

Bella Philippina ir Kliaudijus Pijus.

Jo širdis liepsnojo, jį kankino ūžianti aistros liepsna.

Kliaudijus Pijus nerimo, jis pats slydo iš kelio. Jis jautė savo jaunystės pančius, visą savo jaunystės kankinančią vienatvę. Su Filipina apie tai pakalbėti? Priešingai, nuo dabar jis vengs ir jos namų... Žmonės turi tiesą: jis išdavė pats save,

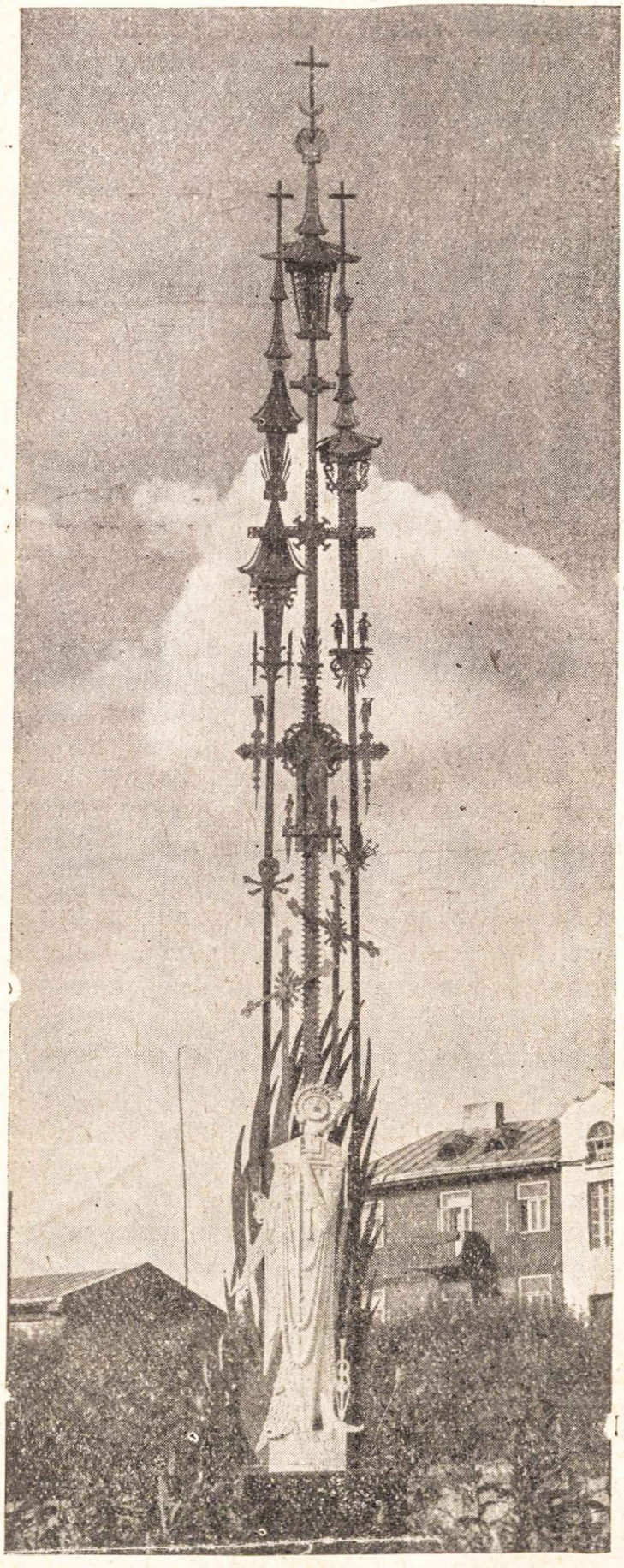

P. Rimša — Kryžių kombinacija „N. R.“ kl.

savo mokytoją, meną, savo jaunystę. Jam trūksta tikėjimo, jis nustojo švento tikėjimo. Jis vėl tremtinis, amžinas svečias iš gatvės.

Ak, kad galėtum verkti. Galvą ant motinos kelių padėti ir verkti verkti...

— Bella Philippina, nekenčiu tavęs, — mąsto jaunuolis. — Tu atnešei man šias kančias, tu ir tavo paveikslas. Kad galėčiau tave išplėšti iš savo širdies, bet tada su tavim ir savo širdį išplėščiau.

Kliaudijaus Pijaus mokytojas Jonas Heselrotas grįžo iš kelionės. Žinia, kad jį pametė geriausias jo mokinys, jo visai nejaudino. Jis nepratarė nė žodžio. Jis visai neišėjo iš dirbtuvės, bet nieko ir nedirbo. „Mors vincet“ paveikslas buvo nudengtas, bet mokytojas jame nė vieno brūkšnio neišvedė.

Ona Heselrotienė, kurią mokytojas mieliau jos mergystės pavardė, Alerlinytė, vadino, neklausinėjo: tegu išsityli.

Pagalios jis pratrūko:

— Esu amatininkas, Alerlinytė, ir daugiau nieko.

Ji tylėjo, ji nesuprato. Jis greitai bėgiojo po dirbtuvę.

— Kliaudijus Pijus pabėgo: negaliu jam tai už pikta laikyti. Jo amžiuje ir aš būčiau tokį mokytoją pametęs.

Bet Kliaudijus Pijus, galvojo Alerlinytė.

— Kliaudijaus reikalai manęs nejaudina, tatai turi žinoti. Bet kad aš amatininkas esu, ne menininkas... Aš gėdinuos, Ona. Savo amato gėdinuos... Aš mačiau šventosios Barboros galvą, Riemenšneiderio nupieštą. Marijos koplyčioje mačiau Adomo galvą. Pirmą kartą supratau, kas yra menas, ką reiškia amžinybė.

— Tačiau tu gali nusiraminti, nes tu tiki.

— Abu, Alerlinyte, nusiraminti ir nenusiraminti. Nurimti Dievuje, nenurimti savo mene. Nes taip yra: mes, Dievo vaikai, mielai norime būti dievais gyvenime.

Mokytojas rimo.

Jis ėmė pasakoti susitikęs miške lopytšvarkius.

— Lopytšvarkius?

— Taip. Šalyje esama įvairių plėšikų. Tačiau šių taisyklės neleidžia užpuldinėti nekenksmingus menininkus, o tik turtingų pirklių vilkstines. Kalbama, kad kartais jie šį tą ir gera padaro. Jie padeda vargšams ir rūpinas spaudžiamais ūkininkais. Vargas tam valdytojui, kuris neteisėtai reikalauja mokesčių, vargas, jei toks pareis lopytšvarkiams į kelią. Kaip gera, kad esu dailininkas, o ne valdytojas. Jie mane paleido.

Taip anksti kaip šįryt Kliaudijus Pijus dar niekad nebuvo atsikėlęs. Jis matė visa iš eilės: kaip saulė užtekėjo, kaip tarp nakties ir dienos šviesa, tarsi, supos, žadindama visą gyvybę — atrodė, kad šnypščia vanduo ant įkaitintų akmenų pilamas. Staiga pamanydavai, kad pats kažkokios jėgos esi aukštyn keliamas. Žemė supos, painiojos spalvos, pilnas žalumas, šviesus geltonumas, plazdėjo baltumas, sotus rudumas. Visa buvo pakilę vienu laipsniu aukštyn, lyg kas visą prigimtį būtų ant savo pečių paėmęs; pilkos miglos vainikas vyniojos ir plyšo, lyg su šlapia skara mušė į veidą.

Kliaudijus Pijus išsitiesė, akinamas prisidengė akis; dangus buvo lyg įkaitęs kamuolys, įmestas į šviesos jūres. Vilnys ūžė per žemę. Abu vyrai — kairėje Grunebyleris ir dešinėje Šrenkas — stovėjo ligi kaklo paskendę auksiniame potvynyje. Diena gimė, nauja diena, pirmoji tikra diena, kurią pergyveno Kliaudijus Pijus.

Kliaudijus Pijus nusipurtė, lyg iš vandens išėjęs. Tai buvo puiku, nepalyginamai puiku. Jis juokės. Jis paėmė Grunebylerio ranką, paskui Šrenko. Pritraukė juos prie savęs. Šie stebėjos. Tačiau jie matė jauną besijuokiantį veidą, ir patys ėmė juoktis. Kliaudijus Pijus suriko ir pasileido bėgti. Ir anuodu bėgo, rėkė, ir anuodu juokės, nėrės į naujas šviesos vilnis, kol Kliaudijus Pijus suklupo ir visu kūnu paniro į rasotą žolę. Nikelis ir Jokūbas norjo jį sugriebti, bet nesuspėjo: persirito per jį ir parpuolė. Visi trys juokėsi, rėkė, juokėsi.

— Nepalik mūsų, — maldavo Šrenko akys: — taip sunku

mums rasti trisdešimtąjį lopytšvarkį. Tu esi jaunas ir gali juoktis. Mes gi turime tiek laisvės, kad ir juoktis užmirštame.

Kliaudijus Pijus liko pas lopytšvarkius.

Ona Heselrotienė, Alerlinytė, atsiklaupė prie altorėlio, papuošto seno dailininko pieštu Kančios paveikslu. Ji norėjo melstis, bet išdrikusios mintys klaidžiojo po visai pašalinius dalykus. Nebuvo inkaro, to pagrindo, ant kurio galėtum tvirtai atsistoti ir išsilaikyti. Ji, išsigandusi, tarsi, plūduriavo maldoje, lyg sudužęs laivas.

— Ko gi nori Klaudijus Pijus, taip ilgai mus užmiršęs? Iš kur jis grįžo? Ko jis čia vėl norėtų?

Gretimoje dirbtuvėje juodu kalbėjosi — tapytojas Jonas su buvusiuoju savo mokiniu. Per sieną atskamba sunkūs tapytojo žingsniai. Savo papročiu jis bėgioja po kambarį Kaip ir visada jis elgiasi, kada jau visa esti perkalbėta, o lieka pagaliau tik išvada padaryti.

Bet ar buvo galima čia ką nors aiškaus nuspręsti?

Dėl šito tik ir baiminos taip Alerlinytė ir ieškojo paguodos maldoje, deja — veltui. Nes ji pati nenutuokė esanti nuolaidi — į nieką neatsižvelgdama ji vis bandė pateisinti tą, kurį ji su savo vyru mylėjo kaip sūnų.

Tačiau Kliaudijus Pijus stovėjo čia ir aiškiai parodė nepriklausąs nei nuo tapytojo valios, nei nuo jo nurodymų ir mokslo. Visa rodė tik «aš geriau žinau», atvirą šuolį į maištą.

Kodėl jis grįžo į Augsburgą, tapytojas Jonas taip pat norėtų žinoti.

Kliaudijus Pijus nusijuokė: galutinai baigti su daile ir — ir — ir į kariuomenę įstoti.

Tapytojas pasiliko ramus. Prie paskutiniojo dirbtuvės lango ant stovų gulėjo porelės autoportretas. Jis jau seniai pabaigtas, bet Jonas Heselrotas niekaip negali nuo jo atsitraukti. Niekam jis nepasiūlė šio paveikslo. Tačiau Kliaudijus Pijus jo nepastebėjo.

Jis, už nugaros rankas sumetęs, atsirėmė į dirbtuvės koloną ir lyg su pašaipa, lyg nuobodžiaujamai žiūrėjo į savo mokytoją, tuščiai bebėgiojantį tarp stovų. Iš jo veido galėjai aiškiai išskaityti, ką jis galvoja apie tokį rimtą mokytojo su mokiniu išsiskyrimą. Jis nenorėtų seno vargšo įžeisti. Tam nėra jokių priežasčių. Bet ilgai kalbėti taip pat nėra ko. Tiktai atsisveikinti, daugiau nieko.

Atsisveikinti?

— Kario pašaukimas — gražus, Kliaudijau. Tačiau reikia žinoti, už ką kariauti.

Kliaudijus Pijus gurkštelėjo, kad nesusijuoktų. Tarp šio klausimo ir atsakymo į jį — koks jis bebūtų — žiojos nepereinama praraja. Tarp jo ir mokytojo tvyro nauja karta, jau-

nystė, kova su trapiomis tradicijomis: Filipina Velserytė, rimčiausiojo Augsburgo pirklio duktė, ir jis, vargšas tapytojas. Žmogaus teisė bei reikalavimas ir pramintas įstatymų kelias. Maištas prieš juos, lopytšvarkiai. Tačiau ir šie dviejų nuomonių: aklas klusnumas iš vienos pusės — kaip tik naujomis formomis besireiškianti senovė, — sava mintis, pasitikėjimas savu protu, apsisprendimo laisvė iš antros pusės. Pasaka apie amžinuosius įstatymus galutinai užmiršta. Pasiliko tik krikščioniškoji laisvė. To norėtų Kliaudijus Pijus. Ar jis turėtų mokytojui Heselrotui iš viso atsakinėti? Jis perrėkė savyje kitą, geresniąją, nuomonę, mintį apie pralaimėtą savo kovą. Jis pajuto savyje vardu nepavadinamą baimę, kad jis grįžo kaip laivas sudužęs.

— Jūs esate rimtas tapytojas, maestro, o tačiau nežinote, iš ko tą dovaną turite. Jūs galėtumėt pasakyti, kad tai esąs jūsų sielos balsas, Jus pašaukęs. Todėl Jūs esate tapytojas. Gerai, šis vidaus balsas sako man — būk kareivis.

— Tavo žodžiai neatitinka mano tvirtinimų, Kliaudijau. Tu nežinai, už ką tu kausies. Per daug tave vertinu, kad manyčiau, jog galvoji apie algą, arba tik apie tą, kuris tau didesnę algą mokės. Ne, tu esi karys, kad pats prieš save į kovą išeitum. Tu turi kariauti pats su savim ir kariauti savo paties ginklais.

Juodu stovėjo vienas prieš antrą ir neišleido vienas antro iš akių.

— Mokėti atsilaikyti, prieš savo paties galybę savyje atsilaikyti, — tęsė toliau tapytojas, — ši yra pirmoji kario pareiga, Kliaudijau.

— Aš nebuvau tapytojas ir niekad juo nebūsiu, — išsiveržė iš jaunuolio lūpų.

— Tą pat ir aš galvojau šiandien, rimčiausią savo gyvenimo valandą, tačiau netapau dezertyru. Ir visados stoju į eilę, į atvirą mūšį. Menininkas taip pat kareivis, Kliaudijau. Tik jis jokiais matomais saitais nėra su savo idėjom kovoje susietas. Tačiau jį gali taip sužeisti, kad joks pasaulio gydytojas nesugebėtų jau pagydyti. Tik jis pats yra sau gydytojas, kuo labiau nepermaldaujamas, nieko nebojąs, tuo jam pačiam sveikiau. Nemestinas kardas tol, kol jis paskutiniajam ir rankos dar neišmuštas.

— O jeigu man jau taip ir atsitiko.

— Kas gi būtų tau kardą iš rankos išmušęs?

— Jūs, mokytojau.

Jonas Heselrotas krūptelėjo. Jo balsas skambėjo labai lėtai: «Aš? — kaip gi tai?»

— Jau nebesu vaikas, mokytojau, tai turėtumėt žinoti. Ir ne tik ne mokinys, bet net ne gizelis. O Jūs ligi paskutinės valandos elgėtės su manim kaip su mokiniu, kuris dar išauklėti reikia. Pirma reikia jo išklausyti, o ne bausmę skirti. Juk

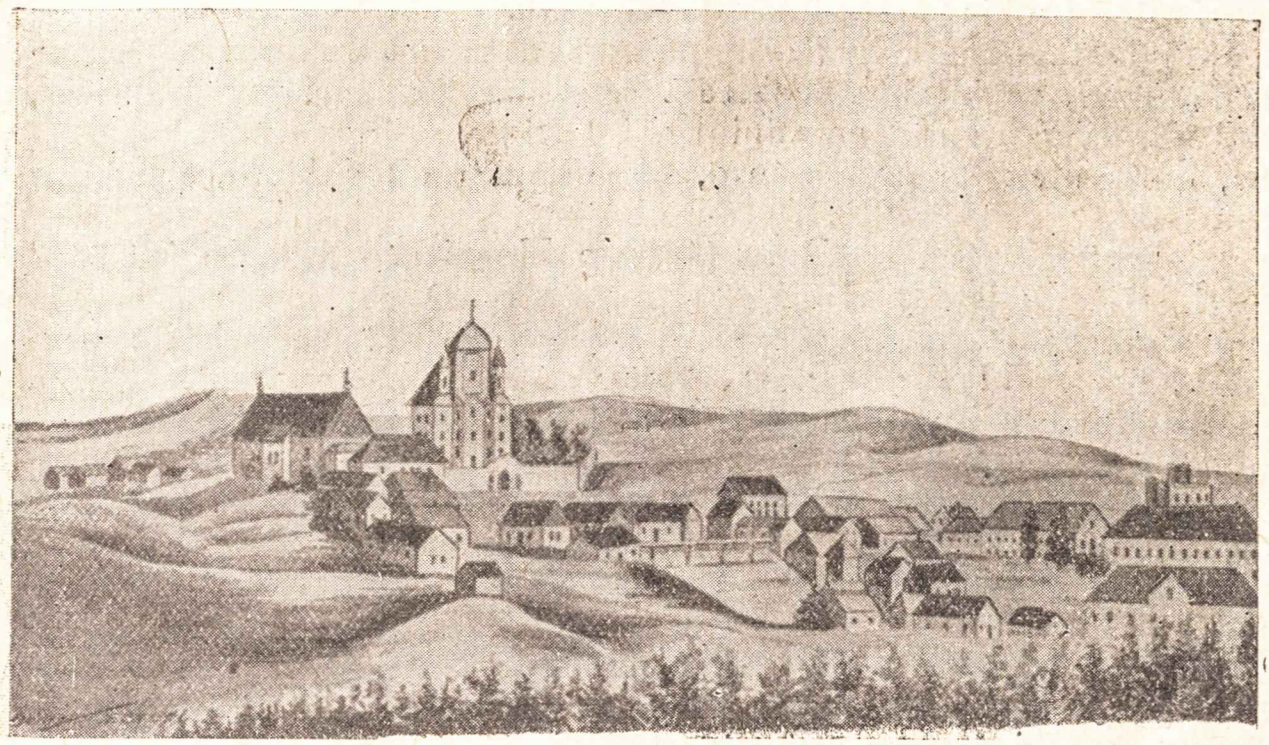

Kražių bažnyčia. „N. R.“ klišė

visados turi tiesą tas mokytojas, kurs nori suprasti mokinį, kurs paiso ir priežasčių. Dabar aš — karys esu, Jūs kreipiatės į mano garbę; tada aš Jūsų mokinys ir gizelis buvau — dėmesio nekreipėtė. Mano bandymus Jūs laikėte blogais, nereikšmingais, ir tai negalėjo mano darbingumo skatinti. Jūs perteikėte man savo stilių ir mielai galvojote — galiu su juo pasauly pasirodyti. Bet ar galėjau pasirodyti bent su vienu paveikslu, kurį pagaliau ne aš nupiešiau. Visados Jūsų ranka, nors būčiau to ir vengęs, nuo to gynęsis. Žinojau vien paklusnumą, kuriame mane auginote, kuris buvo toks stiprus, kad mano meną sutriušk no. Dantimis griežiau stengdamasis Jūsų ranką užmiršti. Norėjau piešti, kaip aš pats piešti turėčiau. Bet jau buvo vėlu. Jau nebegalėjau. Visados pasilikau mokytojo Heselroto mokinys. Jūs užmušėt mano savumus, ant mano stovų vietoj spalvų stovėjo Jūsų mokslas.— Ir nebekalbėkite man daugiau apie kareivį menininką ir neklauskite, kas man kardą iš rankos išmušė.

Ona Alerlinytė girdėjo susijaudinusių vyrų kalbą, bet nesuprato nei žodžių, nei minties. Paskui kurį laiką buvo visiškai tylu. Nė žodžio. Kas reikėjo perkalbėti, jau perkalbėta?

Kliaudijus Pijus kalbėjo vis greičiau, pagaliau tik švokštė, kuone cypė. Bet mokytojas stipriai laikė jį akimis, jos badė kaip vinys. Savo akių vinimis kalė jį prie kolonos, į kurią jis buvo atsirėmęs.

Mokytojas plačiai išsižergė, kad lengviau būtų stovėti. Kažkas uždėjo abi kumšti ant jo pečių ir spaudė žemyn. Prasmek, prasmek! Kokia beprotybė, ką tu pastatei, kvaily. Visa, ką tauškei apie meną ir kūrybą, apie kūrybos gyvatą—mirties

sugriauta. Juokis mokytojau Heselrotai, tavo paties mokinys prakeikia tavo mokslą ir išmintingus patarimus. Niekam jie nebenaudingi, seniai jau nusviesti. Visa tai tik išmestas balastas, kad kareiviu tapus, amatininku, kuriam nereikalingas mokslas, kuris niekam nepriklauso, tik aklam paklusnumui, kardui ir kumščiui.

Argi tai visa, kas liko iš Jono Heselroto mokslo ir trūso? Argi tai būtų jau didžioji apyskaita atėjus?

Kumščiai taip smogė, kad mokytojas net sudrebėjo: prasmek, prasmek! Pirma mirk, kad vėl galėtum gyventi. Pirma nusižemink, kad vėl galvą galėtum pakelti. Pirma leisk save kumščiu užmušti, kad nugalėtum. Šalin tave!

Šį akimirksnį Jonas Heselrotas prablaivėjo. Tik virpulys sukratė kūną, bet žvilgsnis darėsi laisvas, mokinį visai užmiršęs. Tik augo prieš jį paveikslas, kuriame Kliaudijus Pijus buvo tik mažytėlė figūra, mažas statistas, kaip didžiosios armijos, traukiančios per pasaulį gyventi ir numirti. Apie jį patį išaugo paveikslas į gigantišką plotą. Kamuolį laukinių žmonių kūnų, ne žemės jėgos į žemę parmuštų. Mūrai, tie plyšo, miestai, tie supos. Tik jis vienas ten stovėjo, atgal galvą atmetęs, suspaudęs kumščius, pirmąjį, kuris prieš jį gulėjo, gelbėdamas. Tai buvo Vokietija, parmušta, suklupusi, kraujuos pasruvusi.

Alerlinytė, kuri tik ženklo laukė šiai klaikiai tylai nutraukti, girdėjo tik kurčai savo širdį plakant. «Jūs vyrai», galvojo instinktyviai pykdama, «jūs kvaili, jūs žiaurūs vyrai».

Tačiau Kliaudijus Pijus prieš maestro suklupo. Jis apkabino jo kojas, kurios kilo ankštyn kaip uolos, prisispaudė prie jų, aukštyn žiūrėjo kaip iš prarajos:

Atsitiko kažkas—lyg būtų mokytojas savo dvasios akimis savo mokinį pavergęs. Dabar stovėjo viens prieš antrą ne mokytojas ir mokinys, bet suklupo jaunuolis, sujaudintas amžinystės alsavimo, užlietas dieviškųjų meno įstatymų: visi prieštaravimai pavirto dulkėmis. Jis galėtų išmiksėti: visa, ką tau prieš tai kalbėjau—melas. Neišmušei man ginklą iš rankų, nepriviertei manęs. Tik neturėjau jėgų su tavim susilyginti. Grįžau čia kaip laivas sudužęs. Jei prieštaravau tavo norams, tai tik iš abejojimo, iš nesusipratimo. Kad savo nesutarimų nesugaudžiau.

Jis nieko nesakė, tačiau mokytojas jį suprato. Laiminąs šypsnys nuslinko per Jono Heselroto veidą, jis pasilenkė. Lengva jam buvo, be galo lengva.

— Karys man esi, Kliaudijau.

— Tapytojas, mokytojau, tapytojas, koks Jūs esate.

— Ištesėk, Klaudijau Pijau. Norėk mokytis, vis iš naujo, kiekvieną dieną iš naujo, su kiekvienu paveikslu iš naujo, su kiekvienu užsivylimu iš naujo.

— Žinau tai, mokytojau. Tačiau taip sunku.

Alerlinytė daugiau nebeiškenčia. Ji svyruoja, lyg atsitiesti norėdama. Sprūsta iš kambario į dirbtuvę.

Atidariusi duris mato ji: juodu apsikabinę. Mokytojas ir mokinys laikos apsikabinę kaip tėvas su sūnum. Alerlinytė sustoja, papurto lėtai galvą. Mažais žingsneliais ji prieina arčiau. Ji buvo čia, tačiau nebegalėjo jų sutrukdyti.

«Kas yra moteris?» galvojo ji ir vos išsilaikė nepravirkus.*)

---

*) Heinrich Zerkaulen — šių dienų Vokietijos rašytojas katalikas. Gimė 1892 m. Bonnoje. Jis — atstovas skambios ir ramios Rheino krašto charakterį ir dvasią. Pradėjęs lyrikoje, pasižymėjo prozosepe, dabar jau pribrendo ir kaip pasakotojas, savo apysakomis visuomenei teikiąs daug šviesaus džiaugsmo. Jo kūryboje nieko dirbtinio, nieko nesveiko — gyvenimą aprašo tokį, koks jis yra, tačiau giedrioje savo sieloje transformuodamas jį į šviesų gyvenimą. Gyvenimas jo kūriniuose — nepaprastai gražus. Zerkaulen — reiniškojo optimizmo dainius. Jo kūryboje spindi paprastas pamaldus Rheino katalikų tikėjimas, kuris jį nuoširdžiai tikina, kad gyvenimas yra geras.

Pirmuose jo kūrinėliuose „Weisse Astern“ (1912) ir „Blühende Kränze“ (1915) jaučiama dar natūralų kūrėjo kraują. Kūrinėliai trokšta laimėjimo, bet patys dar nėra laimėjimas.

Juose gausu nuoširdaus šypsojimosi, vaikiškos nuotaikos, paslaptingos meilės moterai, ramaus Dievo pasiilgimo.

Savo kūrybos kelią Zerkaulen aptiko veikalu „Ursule Bittgang“ (1921). Tai pilnai atbaigtas kūrinys, vaizduojąs vienos paprastos kasdieninės moters gyvenimą. Tai gyvenimo kronika, iš kurios sužinome ne tik apie Uršulę, bet ir apie patį Zerkauleną.

Knygelėje „Th Körners Liebe sfrühling“ (1922) su gilia psichologinės tikrovės pajautimu pasakoja trumpą, subrendimo sutriuškintą Körnerio meilės sapną Antonijai Adambergaitei. Romane „Rautenkranz und Schwerter“ (1926) sverbiausias herojus — baroko laikotarpis, kur asmenys, kaip Saksų karalius Friedrich August ir kiti tėra tik antraeilės figūros. Romane „Die Welt im Winkel“ (1928) vaizduoja savo tėviškės mažo miestelio gyvenimą.

Romanas „Musik auf dem Rhein“ (1932) nėra knyga, adoruojanti muzikos keliamą džiaugsmą. Čia autorius pasakoja apie Rheino kraštą ir apie didįjį to krašto muziką — Ludwig von Beethoven. Šis romanas — Beethoveno jaunystės pasaka. Spalvingai čia pavaizduota ir gimtoji Bonna, kur gimė ir šis didysis muzikas.

Čia išverstieji fragmentai paimti iš naujausio Zerkauleno romano „Die heimliche Fürstin“ (1933), kuriame kaip ir „Musik auf dem Rhein“ vaizduoja Vokietijos praeities didžiuosius žmones. Svarbiausia romano veikėja — Philippine Welser — „paslaptingoji kunigaikštienė“ pasauliui neapreikšta Ferdinando Habsburgiečio žmona. Po praeities ir likimo uždanga atsistoja garsi, harmoningo charakterio moteris.

Be šių veikalų Zerkaulen parašė ir daugiau. Dabar Zerkaulen gyvena Dresdene.

Juozas Lingis.

Ad. Br. Šukys

Dinamitas skelbia taiką

Šiemet spalių mėn. 21 d. sukako lygiai šimtas metų, kai Švedijoj gimė žymusis mokslininkas ir išradėjas *Alfredas Nobelis*, kuris mirdamas milžinišką savo turtą, 36 milijonus švedų kronų, *paskyrė mokslo kūrėjams bei žmonijos geradariams*. Jubilijato gimimo diena buvo be galo iškilmingai atšvęsta jo tėvynėje, o taip pat daugiau ar mažiau paminėta ir visame pasaulyje. Šia proga bus ir mums naudinga su tuo garsiu žmogumi susipažinti.

Alfr. Nobelis gimė 1833 m. Stokholme labai turtingų pramoninkų šeimoj, kuri nuo seno Rusijoj turėjo didelius naftos šaltinius. Kadangi Nobelis buvo vienas iš stambiųjų Rusijos kapitalistų, tad jam gana lengva buvo ir savo mokslo planus realizuoti. Baigęs aukštuosius mokslus, Alfr. Nobelis užsiima chemijos eksperimentais ir, teturėdamas vos 28 metus, išranda ir užpatentuoja gana smarkią sprogstamąją medžiagą — *nitrogliceriną*. Nors sprogstąs net nuo mažiausio palytėjimo nitrogliceri-nas padaro daug nuostolių ir nugąsdina net patį išradėją, tačiau Nobelis nesiliauja tęsęs savo pavojingųjų tyrinėjimų. Mat, jis nori surasti baisių ir karo technikai svarbių dalykų. Atrodytų, kad karo palinkimą jis būtų paveldėjęs iš savo tėvo Immanuelio, išradusio povandeninę miną ir nustačiusio cheminę to paties nitroglicerino formulę.

Po ketverių metų Alfr. Nobeliui pavyksta surasti baisiausį dalyką — *dinamitą*, kuris savo smarkumu pralenkia visas iki šiol žinomas sprogstamąsias medžiagas. Po kelių savaičių, 1864 m. rugsėjo m. 3 d., ties Stokholmu *išlekia į orą visa jo brolio Adolfo Nobelio laboratorija*, kurioje buvo tiriamos ir gaminamos sprogstamosios medžiagos. Žuvo 4 darbininkai ir pats jo brolis Adolfas. Siaubo apimta visuomenė protestuoja prieš Nobelio eksperimentus, ir valdžia jam nebeleidžia statyti naujos laboratorijos. Tuomet nenuorama Nobelis perkasi seną laivą ir... *Mälaro ežere įsitaiso naują „karo kalvę"*.

Ilgainiui valdžia leidžia jam ir sausumoje statyti fabriką dinamitui gaminti. Žmonės ima pirkti tą chemikalą. Bet štai visus nugąsdina trumpu laiku viena po kitos įvykstančios baisiausios katastrofos. Vienas vokiečių inžinierius nusiveža į J. Am. Valstybes keletą kilogramų dinamito, ir čia, jam begyvenant viename viešbuty, New Yorke atsitinka baisiausia dinamito ekspliozija, sugriovusi trejus namus, užmušusi keliolika žmonių, keliasdešimt sužeidusi. 1866 m. nepaprastas dinamito sandėlių sprogimas San Franciske griuvėsiais paverčia keliolika namų ir užmuša daugiau kaip 20 žmonių. Tais pačiais metais susprogsta dinamito sandėliai Sidnėjuj ir vienas dinamito fabrikas Elbos saloj. Susprogsta taip pat vienas garlaivis, vežęs Nobelio išra-

dimus. Pirmasis vokiečių dinamito fabrikas irgi išlekia į padanges.

Visuomenėj kyla panika ir pasipiktinimas Nobeliu. Pasakojama, kad italas *Sobrero* — artimas Nobelio bendradarbis — taip pradėjęs baisėtis tomis katastrofomis, kad *net prakeikęs tą valandą, kada pradėjęs dirbti kartu su Nobeliu.* Netgi patį Nobelį pagavęs siaubas, matant tokias pragaištingas savo išradimo pasėkas. Niekas nebenori ką nors bendra turėti su pačiu mokslininku ir jo „liuciferiškais išradimais". Geležinkelių ir laivų administracijos kategoriškai atsisako vežti bet kokius Nobelio siuntinius. Keliaudamas jis turi dangstytis svetimomis pavardėmis, nes nebuvo nė vieno viešbučio, kuris būtų sutikęs išnuomoti jam kambarį. Populiarų Nobelio vardą tardavo su didžiausia pabaisa, tarsi, jausdami mirties siautimą.

Po kiek laiko Nobelis nugali visas kliūtis. Dinamitą inkrustuoja į anglį bei kitas medžiagas, ir šis pasidaro nebe toks pavojingas. Toliau varydamas savo eksperimentus, jis išranda ir kitas sprogstamąsias medžiagas — *ballistitą ir korditą* — vartojamas karo reikalams. O 1890 m. išranda *bedūminį paraką* ir patentą už didelę pinigų sumą parduoda vokiečiams.

Nobelis dirbo ne tik chemijos srity, išrasdamas įvairias sprogstamąsias medžiagas, bet ir kitose, pav., bijologijos, fizijologijos, optikos, artilerijos ir netgi literatūros. Savo išradimams jis turėjo apie 400 patentų. Daugelis specijalistų Nobelio darbus stato greta su Edisono išradimais. Sprogstamųjų medžiagų svarba šiais laikais yra nepaprasta. Kalnų industrija be jų būtų neįmanoma. Daugelis akmens anglio ir metalų kasyklų turėtų užsidaryti dėl negalėjimo persigraužti per uolienų sluoksnius. Tuneliai kasti be dinamito taip pat neįmanoma.

Pasakojama, kad turėdamas 30 metų Nobelis įsimylėjęs vieną mergaitę, tačiau ši ištekėjusi už kito. Apsivylęs mokslininkas visą amžių pasilikęs nevedęs. Būdamas jau pasenęs, jis susipažinęs su ponia *Suttver,* kuri iki pat Nobelio gyvenimo pabaigos turėjusi jam didelę įtaką. Manoma, ši ponia bus Nobeliui ir įkalbėjusi prieš mirtį testamentu palikti didelius savo kapitalus mokslo ir taikos darbuotojams.

Kaip buvo įkurta *„Nobelio premija"?* 1895 m. Lapkričio 27 d. būdamas Paryžiuj, Alfr. Nobelis pasikvietė į Švedų Klūbą keletą savo tautiečių. Čia jis pasakė trumpą kalbą ir paprašė jų liudininkais pasirašyti testamentą, kuriame jis skiria vieną milijoną švedų kronų savo giminėms, o *36 mil. palikimą* — tam tikram fondui, kurio procentai turės būti išmokami tiems asmenims, kurie *„padarys žmonijai daugiausia gero".* Žinoma, tokiu Nobelio pasielgimu giminės buvo labai nepatenkinti ir, iškėlę bylą, mėgino testamentą anuliuoti, tačiau teismas jį patvirtino. Pildant Nobelio valią, iš paskirtojo 36 mil. kapitalo pajamų turi būti kasmet padalijamos *penkios premijos* per praėjusius metus labiausiai pasižymėjusiems asmenims — *fizikos,*

chemijos, medicinos ir literatūros srityse. Pagaliau penktoji premija tam, kas daugiausia pasidarbuos žmonijos *taikai sustiprinti.*

Kandidatus mokslo premijoms gauti parenka švedų mokslo Akademija ir taikos premijai — Norvegijos parlamentas, o laimėjusiems, arba laureatams pinigus išmoka fondo pirmininkas. Šios premijos yra 150.000 švedų kronų (apie 405.000 litų), o tai ypač anais laikais buvo labai dideli pinigai. Pirmą sykį premijos buvo padalytos 1901 m. Stokholme. Iki šiol tokių premijų padalyta 166, kurių piniginė suma siekia 19 mil. kronų. Daugiausia laureatų yra vokiečių, paskui anglų, prancūzų, amerikiečių ir k. Skirdamas premiją už mokslo darbus, Nobelis turėjo tikslą sušelpti mokslininkus, kad šie, būdami materijaliai aprūpinti, galėtų ramiai atsidėti mokslo kūrybai. Tačiau mūsų laikais Nobelio premija tapo *ne pašalpos, bet garbės dovana,* kadangi premiją dažniausiai gauna tie, kurie yra visais atžvilgiais geriausiai aprūpinti.

Minėjau, kad Nobelis ir literatūroj šį tą dirbo. *Jis parašė vieną pjesę,* kurią, jam mirus, jo artimieji sunaikino, pasilikdami sau tik tris to kūrinio egzempliorius. Matyti, tas kūrinys buvo nelabai „prašmatnus", todėl imta baimintis, kad jis netemdytų didžios išradėjo garbės. Pjesėj Nobelis *bando išgelbėti pasaulį nuo prakeikimo,* kurį užtraukė kariški jo išradimai. Čia jis garbina taiką ir smerkia karą. Vadinasi, rodo dijametriškai skirtingą savo gyvenimui ir darbams linkmę. Nobelis pamatė, kad savo išradimais jis be galo daug prisidėjo karui sužiaurinti. Visai teisingai jis save vadina *„baisaus karo diktatoriumi"* ir kaip įmanydamas nori *„pasidaryti taikos diktatoriumi".* Savo taikos premija jis, tarsi, prašyte prašo įrašyti jį į pasaulio kultūros istoriją ne kaipo karo garbintoją, bet kaipo *didelį žmonijos taikos apaštalą.*

Alfr. Nobelis, kaip „karo diktatorius", išgyveno 63 metus ir *1896 m. mirė* jau kaip „taikos diktatorius".

Sportas

(Veda P. Vaitonis).

Taisyklingas kvėpavimas — sveikatos pagrindas

Kiekvienas sportininkas, kiekvienas gimnastikas turi būtinai susipažinti su kvėpavimu. Jis turi jį išstudijuoti ir sąmoningai išmokti. Aplamai imant, sutinkama tiek daug nežinojimo ir tiesiog abejingumo šiam svarbiam gyvenimo šaltiniui.

Visiems pažįstami tie nemalonūs kvėpavimo suvaržymai išsigandus, kada žmogus kartais visiškai praranda valios atsparumą. Meilė, pyktis, susirūpinimas ir kiti efektai suardo normalų kvėpavimą. Taigi, žmogaus kvėpavimas turi sąryšį su psichika.

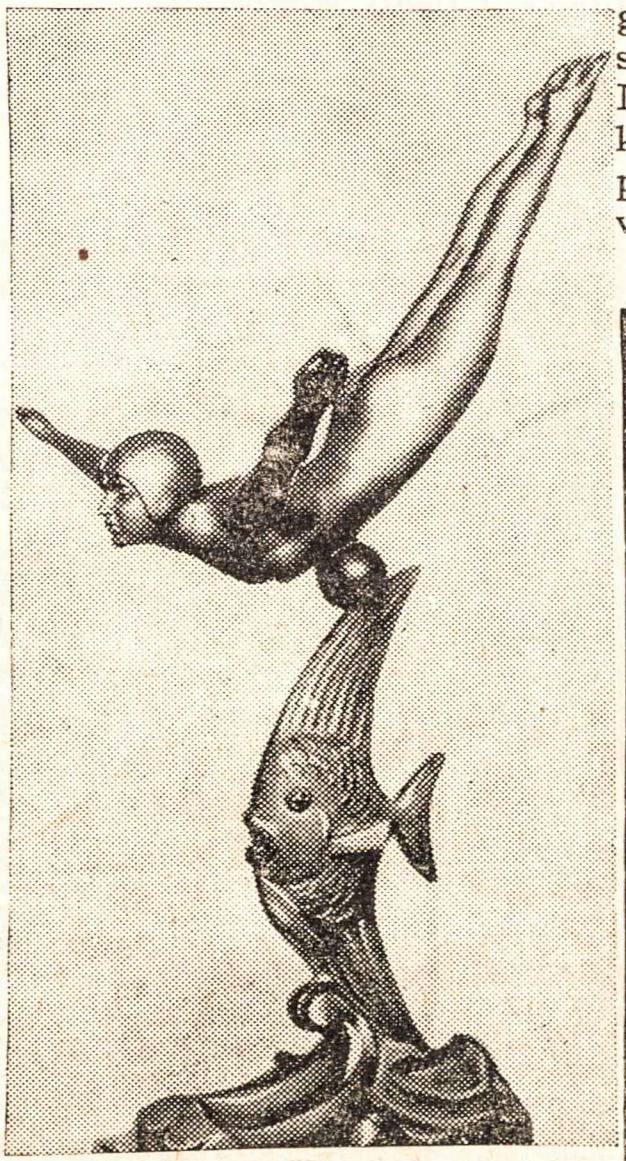

1. Sportas skulptūroj. *Richard W. Lange* — Žaidimas su bangomis.

2. Žavingas lygiagrečių sporto numeris.

Šiame fizinių ir dvasinių funkcijų santykiavimo išlavinime ypatingai aukšto laipsnio pasiekė tie rytų „stebukladariai“ indai, kurie kvėpavimo lavinimu atsipalaidavo nuo bet kokių dvasinių susijaudinimų ir tokiu būdu pasiekė visiško savo jausmų suvaldymo. Nervų sąvalda, nervų išlavinimas yra glaudžiai surištas su valingu kvėpavimu. Kvėpavimo valdymas yra viena tų auklėjimosi priemonių, kurios veda į susivaldymą, į asmenybę.

Sportininkui ir gimnastikui svarbu tik paprasčiausia ir natūraliausia kvėpavimo rūšis. Geriausias kvėpavimo lavinimas yra bėgimas. Tačiau šiai sporto rūšiai nevisuomet atsiranda užtenkamai laiko ir progos. Užtat trumpiems kvėpavimo lavinimams vakarą ir rytą prie atviro lango gerame, tyrame ore atsiras visuomet ir laiko ir progos. Reikalinga pagrindiniai susipažinti su paprasčiausiomis kvėpavimo rūšimis, kurios yra šios: pilvo, krūtinės ir pilnasis kvėpavimas. Jas turi kiekvienas skirti ir išmokti atlikti, kadangi tai yra neišvengiama sąlyga išmokti reikalingos kvėpavimo technkos.

(B. d.).

SPORTO ŽINIOS

Lapkričio 5 d. įvyko tarpklūbinis bėgimas per Kauną, kurį laimėjo 5 pėstininkų pulkas. Distancija buvo Rotušė — Įgulos bažnyčia — maždaug 1700 metrų atstumas. Pirmuoju atbėgo Šimanas (L.D.J.).

Lapkričio 5 d. įvyko dvejos futbolo rungtynės Lietuvos pirmenybėms: Kaune Š.Š. Kovas laimėjo prieš Kybartų „Sveikatą“ 2:0 (1:0) ir Klaipėdoje K.S.S. išlošė prieš „Spielvereinigungą“ taip pat 2:0.

Krepšiasvydžio Rudens žaibo turnyrą laimėjo LGSF, finale išlošusi prieš JSO 8:6 (4:2).

Apžvalga

HITLERINĖS JAUNUOMENĖS BARBARYBĖS VOKIETIJOJ.

Gal nė vienoj kurioj kitoj valstybėj jaunuomenė nėra taip įtraukta į politinį gyvenimą kaip naujoj, hitlerinėj, Vokietijoj.

Jau pradžios mokyklų vaikai yra suorganizuoti į nacijonalsocijalistines organizacijas. Ir šiose organizacijose ir pačiose mokyklose jie auklėjami iš pat mažens vykdyti nacijonalsocijalistinę programą. Pavyzdžiui, jie gatvėse renka politinei partijai aukas, platina jos atsišaukimus, organizuotai dalyvauja jų šventėse, nešioja politinės partijos uniformą, dainuoja politines dainas, žodžiu, daro visa, ką ir vyresnieji.

Visai panašūs dalykai vyksta vidurinėse ir aukštesniosiose mokyklose. Visi turi prisidėti į šią srovę, visi turi gyventi hitleriška dvasia.

Ką jau bekalbėti apie studentiją! Tautos žiedas turi žydėti necijonalsocijalistų spalvomis. Čia ne tik visu tempu yra varomas nacijona-

listinis auklėjimas, bet ir aktyvus politikos darbas, netgi karinis paruošimas. Žodžiu, studentija išvedama jau į patį politinio gyvenimo sūkurį.

Visa tai daroma, skatinant ne vien politiniais, bet ir tautiniais šūkiais. Pats jaunuomenės suaktyvinimas gal yra ir geras dalykas, bet per daug jis turi savo politinio atspalvio, o kas blogiausia — fanatizmo, neapykanos.

Kaip vieną tokį ryškų fanatizmo faktą tenka suminėti garsųjį šių metų gegužės mėnesį įvykusį knygų sudeginimą.

Vyriausi studentijos organai jau gerokai prieš tai ėmė organizuoti šį nacijonalsocijalistų pergalės „trijumfą". Iš anksto buvo paskelbtas „antivokiškųjų" knygų iš įvairių visuomenės viešųjų biblijotekų rinkimo vajus. Knygos buvo renkamos visos, kurios, jų manymu, buvo antivokiškos, tikriau, antinacijonalsocijalistinės dvasios, nežiūrint kada jos buvo parašytos ir kokių autorių.

Sudeginimo dieną Operos aikštėj buvo sukrautas milžiniškas laužas. Visur įvesti garsiakalbiai. Atėjus skirtai valandai, ėmė žygiuoti studentija su savo garbės ženklais, vėliavomis ir korporantiškomis uniformomis. Tarp tų gausingų studentų eilių važiavo „gyvieji paveikslai" — sunkvežimiai pilni knygų, o ant jų sėdėjo studentai, patys didieji „budeliai", kurie juokdamiesi ir kvatodamiesi tas knygas iš automobilių išmetė į laužą.

Pats sudeginimo aktas buvo atidarytas studentų atstovybės pirmininko. O vėliau, laužui labiausiai įsidegus, kalbą pasakė propagandos ministeris Göbels, įkeldamas nepaprastą to fakto reikšmę, susimbolindamas tą ugnį, kuri „degina nevokiškos dvasios liekanas". Aktas buvo baigtas iškilmingomis dainomis ir nepaprastu visų entuzijastingu susižavėjimu.

Tačiau kaip keistai atrodė šis „trijumfas", žiūrint iš šalies. Argi tai nėra vandalizmo reiškinys? Juo labiau, kad sudegintos ir tokios knygos, kaip W. F. Förster'io „Politische Ethik und Politische Pedagogik", H. Mann „Untertan", Remarko veikalai ir visa eilė kitų vertingo turinio žymių autorių knygų.

Jei, pagaliau, kova su „antivokiška" dvasia dar ir dabar būtų kiek nors pateisinama, tai negalima pateisinti tų būdų ir priemonių, kuriomis su ja kovojama.

Tai yra tik vienas faktas iš daugybės kitų faktų, kurie aiškiai rodo, kaip toli einama šiuo keliu, pataikaujant plikam nacijonalizmui, kokių kurjozų vyksta šiais laikais kultūringosios Vakarų Europos sostinėse.

Knygos

Henrikas Senkevičius. BE DOGMOS. Romanas. I tomas. Išvertė *Juozas Sužiedėlis.* Kaunas, 206 pusl. Kaina 3 lt. 25 ct.

— Kokias apysakas rašai? — kas nors paklausia jauną rašytoją, dažnokai dar nė vienos apysakos neatspaudusį.

— Psichologines — išdidžiai atsako.

Paskaitome tas „psichologines apysakas" ir randame jose be galo nepsichologiškai vaizduojant kokios nors porelės meilę. Ir jaunasis rašytojas tai laiko psichologiška apysaka, nes joje tiek daug dūsavimo, meilės žodžių, tiek svajonių, tiek septyniolikamečio suglebimo ir ištižimo.

Žinoma, aš nepeikiu už tai jaunuolio, kad jis mėgina rašyti; nepeikiu, kad jis savo apysaką psichologine vadina, nepeikiu, kad jis apie meilę rašo. Tik kiek supyksti, kad jis tokiu išdidžiu tonu pasako „psichologines", kad jis tik apie meilę rašo, kad jis tik apie save rašo. Rašyti dailiosios literatūros kūrinį nėra pramoga, nė-

ra liuksusu, o yra sunkus bandymas iš žiaurios gyvenimo realybės išgriebti tikslingą faktą ir iš jų pastatyti tokį kūrinį, kad jis įprasmintų mums tuos pilkus gyvenimo faktus, lyg prožektorium juos nušviestų ir mes aiškiai išvystum tikrąją jų reikšmę, tikrąsias jų priežastis. Gi jaunuolis pats visa to dar nežino. Gyvendamas bundančios srities rytmetį, jis pats nesusivokia savuos prieštaravimuos, kaip sako Zerkaulen; reikia, kad kūrėjas pasemtų šviesos iš amžinosios kūdybos šaltinio ir panertų joje tuos prieštaravimus — tada tik jie paaiškėtų. Jaunuolis per arti nuo savo pergyvenimų, sakytum, plaukioja juose ir negali dar jų pačiupinėti, pavartyti ir įvertinti.

Dėl to jo apysakos neduoda psichologinės tikrovės įspūdžio, o tik labai subjektyvios medžiagos pluoštą.

H. Sienkevičius savo veikale šalia skepticizmo temos negrinėja ir meilės temą. Bet ją nagrinėja turėdamas 45 metus. Jis jau įstengia atsipalaiduoti nuo pergyventų įspūdžių, jie jau, tarsi, šalia jo, dėl to jis ima juos kaip skulptorius šaltą marmurą ir kala iš jų puikųjį kūrinį „Be dogmos". Sienkevičius šiame veikale tiesiog eksperimentininkas. Jis savo bevaliui skeptikui, tačiau be galo kultūringam, išlavintam, sieloje menininkui — kūrėjui Plašauskui natūraliai leidžia pakliūti į įvairias apystovas, pergyventi meilę ir fatališkai jį lydintį skepticizmą. *Kaip jis tai pergyvena* — ir yra visas „Be dogmos" menas, net visas turinys. Kada viskam abejingas Plašauskas įsimyli Angelytę, skaitytojas pradeda galvoti, kad štai truks tie skepticizmo pančiai, laimės gyvenimas, jaunatvė, Plašauskas prabus iš fatališko abejingumo; jau matai, kaip auga skepticizmo vėjo blaškoma meilė, kaip tas skeptikas net ryžtas vesti ir savo Angelytę laimingiausiu pasaulyje žmogumi padaryti, tik staiga likimas jį bloškia nuo Angelytės, kuri jau buvo belaiminti jį gyvenimui, — jį likimas artimai suriša su kultūringiausia ir gražiausia Romos moterimi Laura. Pirma žavėjęsi gimusios ir augančios meilės aprašymais, dabar negalime atsistebėti ta kova, kuria Plašausko sieloj veda skaisčioji Angelytė ir rafinuotoji Laura. Ji laimi, dar labiau pakirsdama Plašausko jėgas ir pražudydama Angelytę. Tačiau skaisti meilė ir gyvenimas pagalios ima viršų — Plašauskas vėl pradeda rūpintis savo Angelyte, tačiau jau vėlu: ji betekanti už Kromickio, nekenčiamiausio Plašausko žmogaus. Jis pražudė savo ir jos laimę. Ne, gal dar pataisys, gal jo draugas visa į gera pakreips, tačiau telegrama:

„Veltui visos pastangos — susikaupk jėgų ir drožk į pasaulį".

Taip aš padarysiu — mano Angelyte!

Tuo I tomas ir baigiamas.

Nedaug turime šiame tome žmonių, bet visi ryškūs, lyg iš marmuro iškalti; negausu ir veiksmo, bet užtat jis ryškus, priežastingas, natūralus. Net neklausi, ar įtikina, nes tiesiog žavi ir jaudina.

Pats Plašauskas nėra kažkoks fenomenas, ar Sienkevičiaus dvasios fantomas. Tai tikras XIX a. Lenkijos didikas, kokių anuo metu buvo namaža. Jie nepakęsdami Lenkijos nekultūringumo ir provincijalumo, leidžias į pasaulį, lepinas jo kultūra, prisisunkia jos, išlepina savo skonį ir dirbsnius, pasidaro žmonėmis, nežinančiais kas yra gyvenimas, kova, tauta, pasiaukojimas. Jie — menininkai savo viduje, bet nieko nekuria, nes kūryba — kančia, o kančios jie bijo ir šešėlio. Jie visa kam abejingi, net savo artimųjų laimei. Jie težino grožį — grožį grožiui Todėl pakanka mažiausios tikrovės pūstelėjimo jiems sulaužyti. Reikia manyti, kad I tome išaugusioji Plašausko nelaimė II ir III tomuose jį pražudys.

Labai gaila, kad šie tomai dar neišleisti. Atsimenant, kaip mūsų visuomenė žavėjosi „Montekristu", „Trimis muškietininkais", net tokiu pseudomenu, kaip „Raupsuotoji", o taip maža skaito „Be dogmos", norom nenorom turi estetiniam mūsų visuomenės skonui labai blogą atestaciją rašyti.

Moksleiviai, skaitydami „Be dogmos", tikrai pajus, kas yra psichologinė tikrovė, kuri tokia įvairi, tokia subtili, kad žodis „myliu", kuris jaunam rašytojui duoda teisę savo novelę įskaityti į psichologinių veika-

lų sritį, atrodo kažkas netobula, žalia, sakyčiau, dar tik medžiaga, iš kurios reikia kūrinys padaryti. Kokį kūrinį iš jos galima padaryti, maestriškai parodė Sienkevičius savo veikalu „Bez Dogmatu". *J. O.*

Pranas Daunys VARGO KELIAIS. *Autoriaus* leidinys. Kaunas, 1933 m. 125 psl. Kaina 1 lt. 50 ct.

Tokių knygų, kokią čia mėginsiu parecenzuot', lietuvių literatūroje sulaukėme pirmąją. Pirmoji ne dėl to, kad negalima jos priskirti į kurį nors žinomą literatūros žanrą, taip pat *pirmoji* ir ne dėl to, kad pavadinta „Atsiminimais iš kovų dėl nepriklausomybės". Atsiminimų jau turime vieną kitą. Ši knyga *tokia pirmoji* yra dėl to, kad ją parašė Pranas Daunys, *aklas Lietuvos karo invalidas.*

Autorius knygą pavadino „atsiminimais": „Mano šviesiųjų dienų, mano jaunystės atsiminimai yra saulėtų erdvių sakalai; aš dar juos gerokai įsivaizduoju, jaučiu visai arti — po savo blakstienomis. ..... Dabar toks monotoniškas, toks nuolatinis, ilgas budėjimas tamsumoje — be galo, be krašto. Ir sapnuoju vis rečiau saulėtas erdves, matytus veidus. Jau nieko neturiu iš viso to, kas mano jaunystę džiugino" (3 ps.).

Nieko autoriui nebeliko, kas jo jaunystę džiugino, tik atsiminimai anų nuo horizonto l'gi horizonto saule patvinusių dienų. Ir tos pačios temsta, tad beliko jas surašyti, kad visai nenugrimstų į tamsos prarają. Kas, mums rodos, tos saulėtos dienos! Bet su kokiu pavydu, skausmu ir ilgesiu prisimintumėm k'ekvieną valandėlę, kada stebėjomės sprogstančiu pumpuru, žydinčia remune, mylimu veidu, jei regėti nustotume. Baisiai liūdna, kai skaitai pirmąjį prisiminimų sakinį: „Išaušo gražus, šiltas, visų laukiamas pavasaris". Vai, nebeišauš jau tau, didvyri, „gražus pavasaris".

Daug gražių momentų iš kovų dėl nepriklausomybės aklas's autorius atpasakoja. Pasakoja ir tą siurpulingą naktį, kuri atėmė iš jo regėjimą. Paskui ligoninė, operacija, o po jos: „Šviesą tik vaizdavausi.... Kas bus? Nesumerkdavau per naktis akių. Mintimi aplėkdavau Lietuvos laukus, kalnus ir lygumas, ir niekur siela nerasdavo nusiraminimo. Elgeta!" (62 ps.). „...Taigi reikėjo susigyventi su ta žinia, kad amžinai neregėsiu, kad mano gyvenimas bus amž'nai naktis, be žvaigždžių, mėnesio, — tamsi, plati naktis. Graudulingai svarsčiau savo buitį vėl iš pradžios. Ir visas mano kelias tamsus ir tamsus. Ne man žydės gėlės, žaliuos platūs laukai, nežavės melsvasis, erdvas dangaus kupolas. Ir saulė, ir žvaigždės, ir mėnulis nuo manęs tolyn ir tolyn, įsinėrė į nesuprantamus rūkus, išnyko... Žengiu, po kojom žemė dreba, dunda iki nematomų pakraščių, iki pakraščių, kur, mano manymu, miestai varva naktinia's žiburiais" (66 ps.).

Taip baigęs savo įspūdž'us, lyg ir grožinę knygos dalį, autorius toliau pasakoja kasdieninio savo gyvenimo faktus, būtent: autorius nelaim'ngai vedė, įsitaisė krautuvę, bankrūtavo, išvažiavo į Rygą, į aklųjų institutą mokytis — išmoko rašyti, skaityti, fortep'jonu skambinti. Grįžęs į Lietuvą, autorius nerimo. Liūdna jo dalia priminė jam, kad ne jis vienas toks, o šimtai. Gerų žmonių padedamas sušaukė Lietuvos aklųjų suvažiavimą, įsteigė aklųjų sąjungą, kuri realizavo karščiaus'ą Daunio troškimą — įsteigti aklųjų institutą. Autorius, dar pasimokęs muzikos Lietuvoje, išlaikė egzaminus į konservatoriją, bet profesoriai jo aklo neapsiėmė mokyti, todėl pradėjo privač'ai mokytis. Su didele pagarba ir meile autorius mini ponią Handzinienę ir p-lę Čiurlionytę, kurios jį mokė be jokio atlyginimo. Autorius buvo pirmas muzikos mokytojas mūsų aklųjų institute, tač'au su širdgėla turėjo po kelerių metų iš jo pasitraukti.

Š'ą liūdną knygelę autorius baigia alegorija „Mano Karalaitė", skiriama „savo tamsaus gyvenimo dešitmečiui paminėti".

Knygelę autorius išleido savo lėšomis. Autorius, paaukojęs tėvynei savo akių šv'esą, aukoja ir paskutinius savo skatikus: už juos atskleidžia visuomenei liūdną aklųjų likimą. Ko nepadarė sveikieji, padarė aklasis, nes jo širdis — kup'na meilės, kuri neleido jam tylėti. Autorius — vertas ir meilės ir pagarbos.

J. M.

Red. *J. Mikulevičius.* Vyr., ats. red. ir leid. — *Pr. Dovydaitis.*

Sulaukėm naujų dalykų

A. Vienuolio VIEŠNIA IŠ ŠIAURĖS II d. jau išspausdinta ir gaunama visuose knygynuose.

Taip pat jau išėjo iš spaudos vieno gabiausių mūsų poetų *Bern. Brazdžionio* KRINTANČIOS ŽVAIGŽDĖS. Eilėraščiai socijaliniai, ekonominiai, patrijotiniai, religinio pobūdžio ir lyrika. t. 2,50

Pažinkime brolius latvius. Kiekvienam įsigytina knyga *Korsako* verstos LATVIŲ NOVELES. Žymiausių latvių rašytojų geriausios novelės su autorių bijografijomis ir portretais. Lt. 4,—.

Dar naujiena: *Paul Keller* SUVYTĘ LAPAI. Rinktinės apysakos. Išvertė *J. Žagrakalys*. Kaina labai pigi — tik Lt. 1,25.

BAIGIAMA SPAUSDINTI

1. *V. Mykolaičio-Putino* ALTORIŲ ŠEŠĖLY III tomas — *Išsivadavimas.*
2. *A. Vaičiulaičio* VIDUDIENIS KAIMO SMUKLĖJE.
3. *A. Manzoni* SUŽIEDUOTINIAI. Gražiausias italų romanas. Išleistosios knygos gaunamos visuose knygynuose ir *Sakalo* B-vėje, *Kaune,* Putvinskio g. 14, Tel. 29-98.

Kas yra skaitęs

nors vieną sąsiuvinį **„Gamtos Draugo“**, tas gerai žino, kokių ten įdomių yra aprašymų iš nuostabaus gamtos pasaulio: gyvulių, paukščių, žuvų ir kt. gyvių. **1929, 1930, 1931 ir 1932 m.** šie „Gamtos Draugo“ sąsiuviniai jau surinkti į komplektus. Metinio komplekto kaina Lt. 3—. Paskubėkite įsigyti, nes jų yra labai nedaug. Komplektai siunčiami tik gavus pinigus ir apmokėjus persiuntimo išlaidas po 30 centų kievienam komplektui

Adr.: „Ateities“ adm-ja, Kaunas, Laisvės Al. 3.

Kas norite

savo kambarį papuošti įžymaus Lietuvos veikėjo *Žemaičių Vysk. M. Valančiaus* biustu, pagamintu žymaus dailininko — skulptoriaus p. Pundziaus — kreipkitės į Kauno knygynus ir „ATEITIES“ adm—ją Laisvės al. 3.

Šio n-rio kaina 1,75.